

erfgoed brabant

GOUD VAN BRABANT

Jaarverslag 2018

erfgoed brabant

Inhoudsopgave

1. Aanbieding	4
1.1 Inleiding	4
1.2 Statutaire doelstelling	4
1.3 Inschrijving Kamer van Koophandel	4
1.4 Code Governance Cultuur en organisatiemodel	5
2. Bestuursverslag	6
2.1 Beleidskader, taken en opdracht	6
2.2 Algemene beschouwingen	7
2.3 Platform	10
2.4 Academie	15
2.5 Netwerk	22
2.6 Bedrijfsvoering	27
3. Verslag Raad van Toezicht	31
4. Financieel verslag	32
4.1 Algemene gegevens	32
4.2 Balans per 31 december 2018	34
4.3 Staat van baten en lasten over 2018	36
4.4 Toelichting op de jaarrekening	37
4.5 Toelichting op de balans per 31 december 2018	39
4.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2018	44
4.7 Niet in de balans opgenomen verplichtingen	47
4.8 Werknemers	48
4.9 Wet Normering Topinkomens	48
Bijlage 1: Mutaties bestemmingsfondsen	50
Bijlage 2: Kostenverdeelstaat	52
5. Vaststelling en goedkeuring	53
6. Controleverklaring accountant	54

1. Aanbieding

1.1 Inleiding

‘Goud van Brabant’: zo luidt de titel van het werkplan 2018 van Erfgoed Brabant. Met dat goud bedoelen we het erfgoed dat we koesteren en de prachtige verhalen van de mensen van toen die in deze objecten liggen opgeslagen, maar ook het gewaardeerde werk van de mensen van nu die zich bekommeren om dat erfgoed. Erfgoed gaat over voorwerpen en verhalen van vroeger die aan mensen van nu en nieuwe generaties inspiratie kunnen bieden. En daarmee raken we de kern van het bestaan van Erfgoed Brabant: zorg voor spullen, verhalen en mensen.

Voor u ligt het Jaarverslag 2018 van de Stichting Erfgoed Brabant te 's-Hertogenbosch. Naast een jaarverslag van het Bestuur en de Raad van Toezicht bevat deze ook de jaarrekening, die bestaat uit een balans per 31 december 2018 en een staat van baten en lasten over de periode lopende van 1 januari 2018 tot en met 31 december 2018, beide voorzien van toelichtingen.

1.2 Statutaire doelstelling

De stichting heeft ten doel: het verankeren van erfgoed als vaste en voedende waarde in de samenleving in met name Noord-Brabant door het bevorderen van erfgoedbewustzijn, het ondersteunen van erfgoedwerkers en het verbinden van erfgoednetwerken. De stichting beoogt haar doel onder meer te bereiken door:

- a. Het ondersteunen en professionaliseren van eerstelijns erfgoedinstellingen
- b. Het bevorderen van publieksparticipatie
- c. Het bevorderen van erfgoedzorg
- d. Het bevorderen en verzorgen van erfgoededucatie
- e. Het verzorgen van deskundigheidsbevordering en (bij)scholing
- f. Het bieden van faciliteiten
- g. Het stimuleren van structurele (beleids)aanpakken in erfgoedzorg door overheden
- h. Het bevorderen en tot stand brengen van samenwerking met en tussen erfgoedinstellingen
- i. Beleidsadvisering aan overheden
- j. Het bevorderen en tot stand brengen van samenwerking met en tussen onderwijsinstellingen
- k. Het bevorderen en tot stand brengen van samenwerking met en tussen onderzoeksinstituten
- l. De instelling en instandhouding van leerstoelen, alsmede het houden van toezicht op positie en functioneren van de betreffende leerstoelen
- m. Het verrichten van al het overige dat tot verwezenlijking van het doel van de stichting leidt.

1.3 Inschrijving Kamer van Koophandel

Erfgoed Brabant is ingeschreven in de Kamer van Koophandel te Eindhoven onder nummer 41083283.

1.4 Governance Code Cultuur en organisatiemodel

Erfgoed Brabant volgt sinds 2016 de Governance Code Cultuur. In dat jaar is ook een keuze gemaakt voor het Raad van Toezicht-model. De Raad van Toezicht bestond in 2018 uit vijf leden; het Bestuur uit één persoon, die tevens directeur is.

2. Bestuursverslag

2.1 Beleidskader, taken en opdracht

Erfgoed Brabant is het kennis- en expertisecentrum voor erfgoed in Noord-Brabant. Erfgoed Brabant ondersteunt en verbindt het erfgoedveld, het onderwijs, maatschappelijke partners en beleidsmakers in het verkennen, behouden en doorgeven van het veelzijdige verhaal van Brabant. Samen zorgen we ervoor dat erfgoed een inspirerende en vaste waarde blijft in de Brabantse samenleving van nu en straks.

Binnen de provinciale basisinfrastructuur erfgoed neemt Erfgoed Brabant als uitvoeringsorganisatie een prominente plek in. De kaders voor de activiteiten die we in 2018 hebben ondernomen zijn het bestuursakkoord 'Brabant in Beweging 2015-2019' en het beleidskader Erfgoed 2016-2020, getiteld 'De (verbeeldings)kracht van erfgoed'.

Binnen het beleidskader zijn de taken van Erfgoed Brabant:

- Het bevorderen van erfgoedbewustzijn onder een groot publiek
- Het ondersteunen van erfgoedinstellingen en erfgoedwerkers bij het beheer van hun erfgoed
- Het verbinden in netwerken

De inhoudelijke opdracht voor 2018 bestaat uit vier onderdelen:

- Basisstructuur ondersteunen en verbinden.
Effect: Dat de erfgoedsector krachtig en efficiënt genoeg functioneert om een bijdrage te leveren aan een aantrekkelijk cultureel klimaat in Brabant. Zodat mensen in Brabant, jong en oud, kennis kunnen maken met erfgoed, hen te binden aan en boeien voor erfgoed.
Resultaat: De basis (lokale erfgoedinstellingen, vrijwilligers en ondernemers) functioneert met kracht, kwaliteit, professionaliteit, voor een groter publiek en meer in samenhang.
- Samenwerking collecties en musea.
Effect: Erfgoed wordt duurzaam behouden en benut.
Resultaat: De erfgoedcollecties in Noord-Brabant worden behouden, beheerd en ontsloten.
- Kennis ontwikkelen en overdragen.
Effect: Dat de erfgoedsector krachtig en efficiënt genoeg functioneert om een bijdrage te kunnen leveren aan een aantrekkelijk cultureel klimaat in Brabant. Zodat mensen in Brabant, jong en oud, kennis kunnen maken met erfgoed, hen te binden aan en boeien voor erfgoed.
Resultaat: (Wetenschappelijke) kennis over behoud, herontwikkeling en beleving van erfgoed wordt in samenhang ontwikkeld en ontsloten aan professionals, vrijwilligers en burgers.
- Verhalen van Brabant.
Effect: De (verbeeldings)kracht van erfgoed wordt beter benut.
Resultaat: Erfgoed levert een belangrijk deel van de verbeeldingskracht in vier verhalen van Brabant en heeft meerwaarde voor opgaves als economie, natuur en leefbaarheid.

Deze vier onderdelen van de provinciale opdracht hebben wij verwerkt in onze programmalijnen Platform, Academie en Netwerk. De activiteiten en resultaten binnen deze lijnen in 2018 worden in de paragrafen 2.3 tot en met 2.6 behandeld. Paragraaf 2.2 geeft voorafgaand een algemene analyse.

2.2 Algemene beschouwingen

Grenzeloze passie

Het jaar 2018 was het Europees Jaar van het Cultureel Erfgoed. Op verschillende niveaus zijn mensen, professionals maar vooral ook vrijwilligers, dagelijks in de weer om de materiële en immateriële getuigenissen van het verleden te koesteren, te behouden en door te geven aan nieuwe generaties. In dit Europees Jaar zijn we nog meer dan voorheen tot het besef gekomen dat erfgoed vooral het werk van mensen is, mensen met passie, mensen die zelf initiatief nemen, zonder dat een overheid of een instituut hen daartoe aanzet of verplicht. Erfgoed is van alle tijden en overal te vinden, maar vooral ook van ons allemaal. Wat het Jaar van het Cultureel Erfgoed ook liet zien is dat erfgoed grenzeloos is. Of je nu lokaal werkt of internationaal, zelfs het kleinste persoonlijke erfgoedobject staat in verbinding met de grote verhalen die we met elkaar delen. In 2018 werd duidelijk dat erfgoed sterker wordt als het in de keten van internationaal, nationaal, regionaal en lokaal staat. En in die keten heeft de regio Brabant onmiskenbaar een in het oog springende positie. De provinciale erfgoedsector heeft zich in de afgelopen jaren sterk geprofileerd: met monumenten en andere erfgoedobjecten, met verhalen, grote projecten, digitalisering, educatie, met kennis en kunde, met wetenschap, maar vooral met vele duizenden enthousiaste erfgoedwerkers. In dit krachtenveld speelt Erfgoed Brabant een belangrijke rol: informerend en inspirerend, ondersteunend en onderwijzend, verbindend en samenwerkend.

Verbonden pijlers

Onze rol vinden we ook terug in de drie centrale pijlers van ons meerjarenplan: 'Goud van Brabant'.

<i>Instrument</i>	<i>Doelgroep</i>	<i>Werkwijze</i>
Platform	Publiek	Informereren en inspireren
Academie	Participanten	Ondersteunen en onderwijzen
Netwerk	Partners	Verbinden en samenwerken

Het jaar 2018 was het tweede jaar van de uitvoering van het meerjarenplan. We zijn hierbij uitgegaan van de overtuiging dat, hoewel onderscheiden voor een zo optimaal mogelijke informatievoorziening, de doelgroepen een nauwe samenhang met elkaar vertonen. Immers, passief geïnteresseerde Brabanders kunnen actieve participanten worden, partners zorgen samen voor het aanbieden van inhoudelijke content op het platform of het cursusaanbod van de Academie kan ook interessant zijn voor partnerinstellingen. De bijbehorende instrumenten zijn dan ook niet los van elkaar te zien. Het zijn verbonden pijlers. Daarin ligt de grootste kracht van Erfgoed Brabant.

Pakhuis der historie

Digitalisering is een eigentijds middel om de verbindende kracht van erfgoed vorm te geven. In 2018 lanceerden we twee nieuwe websites. De eerste, BrabantsErfgoed.nl, richt zich op het brede publiek en heeft als doel de ontsluiting van de vele prachtige, veelal lokale erfgoedcollecties (content) en de daaraan gekoppeld grote hoeveelheid van verdiepende verhalen (context), die waar mogelijk gelinked zijn aan de vier provinciale verhaallijnen: Religieus Brabant, Bevochten Brabant, Innovatief Brabant en Bestuurlijk Brabant. Voorwaarde voor het succes van deze site is de verbinding tussen alle data, zodat iedereen naar behoefte explorerend en associatief in dit gezamenlijk digitale 'pakhuis der historie' kan grasduinen en nieuwe kennis kan opdoen. Om de inmiddels meer dan één miljoen

objecten en verhalen goed te verbinden is veel geavanceerde techniek nodig. Daar zijn we wij Erfgoed Brabant baanbrekend en vooruitlopend in. Eens te meer bleek in 2018 dat heel Nederland kijkt naar de wijze waarop wij de digitalisering van erfgoed aanpakken: door het accent te leggen op de duurzame borging van al die gegevens en veel minder op fancy gadgets, die vaak een tijdelijk karakter hebben. Zo kunnen we ook in de toekomst, wanneer er ongetwijfeld weer nieuwe technische systemen zullen ontstaan, al die data makkelijk omzetten. Het werk van al die handen en hoofden hoeft dan niet opnieuw gedaan te worden. En daarmee komen we op de tweede belangrijke succesfactor van het digitaliseringstraject: we kunnen het niet alleen, maar doen het samen met vele partijen. Juist omdat we samen de kennis in huis hebben en vele handen licht werk maken. We beseffen daarbij goed dat digitalisering geen doel op zich is, maar een middel om mensen tot elkaar te brengen en ze te laten samenwerken in het doorgeven van hun gemeenschappelijke erfgoed. We beseffen tegelijk ook dat we nog slechts aan het begin van een lange weg staan: nieuwe technieken, meer dataopslag, schaalvergroting en nieuwe verbindingen zullen op ons pad komen. Maar we zijn zeker op de goede weg.

Kennis en kunde

Hetzelfde geldt voor de tweede nieuwe website die in 2018 bij Erfgoed Brabant het leven zag: ErfgoedBrabantAcademie.nl. Hier ontsluiten we het programmatische cursusaanbod en andere instrumenten voor de overdracht van kennis en kunde aan mensen die in de erfgoedwereld actief zijn. Verder is het de plek waar docenten al hun benodigde erfgoedmateriaal voor in de les en verdere educatieve inspiratie kunnen vinden. En het is de plek waar de wetenschappelijke reflectie onderdak vindt. De start van de website zag er veelbelovend uit. De komende jaren zullen we inzetten op doorontwikkeling, zodat deze digitale omgeving ook echt een plek van uitwisseling kan zijn. Het succes van de Academie valt of staat bij het aansluiten van meer partners: ook hier kunnen we het niet alleen. En verder geldt ook hier dat digitalisering 'slechts' een middel is. Face to face ontmoetingen zullen belangrijk blijven, ook in de toekomst. Tot slot ligt er nog een uitdaging om de digitale instrumenten Academie en Platform meer met elkaar te verbinden, bijvoorbeeld door de collecties en verhalen van BrabantsErfgoed.nl nog meer inspiratieve bouwstenen voor erfgoededucatie in de klas te laten zijn. En omgekeerd: wat voor cursussen en trainingen kunnen we erfgoedwerkers aanbieden om hen nog beter in staat te stellen om verhalen voor de publiekssite te schrijven of om collectie nog beter te ontsluiten? Hierbij staat ook weer het adagium 'Erfgoed is mensenwerk' centraal. We kunnen pas echt meters maken als we bijvoorbeeld in samenwerking met lokale bibliotheken 24-uurs invoer-marathons gaan organiseren, waarbij de brede lokale erfgoedgemeenschap betrokken is. Dan gaan digitalisering en met kennis samen werken aan erfgoed pas echt hand in hand.

Basis en piek

Het zware accent dat we op digitalisering leggen baart ons ook in toenemende mate zorgen. Hoe meer partijen zich aansluiten, hoe groter het succes. Maar dat betekent ook dat we meer uren nodig hebben om al die partijen met raad en daad te ondersteunen. Het gaat hier dus om verbreding van onze structurele taak om erfgoedwerkers, in dit geval digitale, zo optimaal mogelijk te faciliteren. Dit drukt dus op onze bestaande exploitatie. Fondsen of overheden zijn waarschijnlijk minder bereid om structureel in deze verbreding te investeren. Eerder zijn zij geneigd om projectmatig bij te dragen aan bijvoorbeeld de ontwikkeling van nieuwe technieken. Maar hoe hoger je in innovatie piekt, hoe breder je basis moet zijn. Hoe te laveren tussen top en basis is de komende tijd een flinke uitdaging voor onze organisatie. Het zal zeker leiden tot focus en prioritering binnen onze werkzaamheden.

Frisse wind

Digitalisering vergt ook andere competenties. Dit is een van de redenen waarom Erfgoed Brabant in 2018 actief heeft ingezet op het betrekken van jonge, recent afgestudeerde erfgoedwerkers. Een aantal van hen is afkomstig uit de poule van de landelijk opererende organisatie ErfgoedTalent. Bij deze organisatie kunnen we onze specifieke wensen neerleggen, waarna op zoek gegaan wordt naar geschikte kandidaten. Deze werken vervolgens een halfjaar bij de opdrachtgever. Dat deze manier van werken vruchtbaar is, blijkt wel uit het aanbieden van een dienstverband aan twee van deze jonge krachten na afloop van hun traject. We weten na hun 'proeftijd' wat ze kunnen en zij hebben een toegevoegde waarde aan onze club. Dit accent op erfgoed en jongeren hebben we ook breder ingezet. Immers, de huidige generatie moet nu investeren in de erfgoedhoeders van de toekomst. Door hier en nu het debat over de waarde en het selecteren van erfgoed aan te gaan, door hen te vragen wat voor hen belangrijk is en voor welke thema's willen zij zich inzetten, door hen een stem te geven. Dat deden we in 2018 op Pabo's waar we toekomstige leraren basisonderwijs hebben geïnspireerd om in hun klassen actief bezig te zijn met erfgoededucatie, door het gesprek aan te gaan met de door Erfgoed Brabant ondersteunde Erfgoedbènde, op een internationaal congres in Berlijn waar jongeren uit allerlei landen met elkaar in debat gingen over de waarde van erfgoed en door het geven van presentaties en interactieve lessen aan de jongerenwerkers van Gruts (jongerenlijn van de provinciale Erfgoedfabriek) aan Tilburg University. Uitdaging voor de toekomst is om deze jongeren meer structureel te betrekken in de erfgoedwereld. Want frisse wind geeft nieuwe lucht.

Inspirerend fundament

Erfgoed staat er goed op. Intern zijn er nog de nodige verbeterlagen te maken. Zo bleek in 2018 de vorming van een Erfgoed Alliantie Brabant, waarin provinciebreed werkende erfgoedorganisaties samenwerken, een stroperig proces. Vertrouwen in elkaar, respect voor de positie van de ander en een open agenda zijn voorwaardelijk om tot een goede coöperatie te komen. En die is nodig, want het erfgoedveld in Brabant is rijk maar enorm versnipperd. Erfgoed Brabant blijft erin geloven dat samenwerking grote meerwaarde kan hebben en blijft zich hiervoor dan ook inzetten. Ook al omdat extern de erfgoedsector meer en meer als een serieuze partner wordt gezien. Erfgoed is niet langer een leuke hobby of ornament, maar een inspirerend fundament onder eigentijdse problematiek en toekomstige vragen. Kijk bijvoorbeeld naar majeure projecten als Crossroads Brabant 40|45 en de Zuiderwaterlinie, waarin we in 2018 participeerden: daarin vormt erfgoed de solide basis. En ook bij de vorming van de nieuwe Omgevingsvisie wordt erfgoed nadrukkelijk betrokken. Hier liggen uitdagingen, maar vooral kansen. Zo krijgt erfgoed een steviger positie en daar heeft Erfgoed Brabant als intermediair ook baat bij. Zaak is deze positie vast te houden en uit te breiden. En dat kunnen we alleen maar doen als partijen binnen de erfgoedsector meer gaan samenwerken.

Graag en goed

Digitaal of real life, jong of oud, lokaal of Europa, alleen of met elkaar: in 2018 hebben de mensen van Erfgoed Brabant zich weer optimaal ingezet voor het bevorderen van het erfgoedbesef bij het grote publiek, het ondersteunen van vele erfgoedwerkers en het verbinden van vele mooie erfgoedorganisaties. Dat deden we graag en we deden het goed!

2.3 Platform

Collecties en verhalen gekoppeld

In mei 2018 kon na een lange aanloopperiode eindelijk de portal BrabantsErfgoed.nl worden gelanceerd. Deze toegang tot de gedigitaliseerde collecties en verhalen van Brabantse erfgoedinstanties is uniek en innovatief in zijn soort. Via één entree kan de bezoeker gelijktijdig verschillende digitale verzamelingen op trefwoord bevragen en krijgt hij de resultaten van zijn zoekvraag snel op zijn beeldscherm gepresenteerd. Een belangrijke vernieuwing ten opzichte van voorganger ThuisinBrabant.nl is dat objecten uit digitale collecties van musea, heemkundekringen, archieven en andere Brabantse erfgoedinstanties worden gekoppeld aan redactionele bijdragen, zoals artikelen rondom de vier provinciale verhaallijnen of biografieën van bekende en onbekende Brabanders. Of omgekeerd: bij het lezen van een artikel wordt de gebruiker direct ook gewezen op gerelateerde objecten in de collecties of andere verhalen. Hierdoor wordt het intuïtief en associatief exploreren van het gedigitaliseerde Brabantse erfgoed gestimuleerd. Tegelijk maakt het gebruik van vele zoekingen - op onderwerp, plaats, deelcollectie of objectsoort - het makkelijker om te vinden wat je zoekt. BrabantsErfgoed.nl kenmerkt zich door zijn laagdrempelig karakter en een aantrekkelijke, eigentijdse vormgeving.

Uitgestelde live-gang

De portal was begin januari 2018 qua redactionele inhoud en functionaliteit reeds klaar voor de live-gang. Technische problemen met de koppeling met de Brabant Cloud, waarin alle data is opgeslagen, zorgden echter voor noodzakelijk uitstel. Desondanks hebben we gemeend er goed aan te doen om ook het werk in wording te delen met onze collega's in het veld. Zo hebben we de site gepresenteerd tijdens de drukbezochte nieuwjaarsbijeenkomst van de Erfgoed Alliantie Brabant in het Museumkwartier, waarbij ook de gedeputeerde cultuur en provincieambtenaren aanwezig waren. Er was volop waardering voor het kijkje achter de schermen en het vele werk dat daar is verricht. Op 12 april 2018 organiseerden we de studiedag Goud uit Handen in Theater De Kring in Roosendaal, gewijd aan de digitale toegankelijkheid van erfgoed. Ook toen was de site nog niet live, maar we hebben de gelegenheid te baat genomen om BrabantsErfgoed.nl nader toe te lichten en de deelnemers aan de studiedag op te roepen om bij te dragen aan de site. Dat leverde direct al enkele toezeggingen voor artikelen op. Live of nog niet, we merkten bij dit soort bijeenkomsten dat de site begint te leven!

Meer dan 10.000 bezoeken per maand

Na de lancering doemde de vraag op: hoe trek je maximale belangstelling van het publiek? Dat doe je tegenwoordig dus ook digitaal. Voor het eerst in onze geschiedenis gingen we gestructureerd aan de slag met een social media campagne. Mede dankzij de deskundige inzet van het bedrijf Afdeling Online konden we gebruikmaken van gratis Google Grants, die een aanmerkelijke verhoging van de attentiewaarde van de site binnen de zoekresultaten op internet bewerkstelligde. Maar ook de verspreiding van een stortvloed aan de actualiteit gerelateerde berichten over erfgoed of zomaar leuke historische feitjes zorgden voor veel verkeer op Facebook, Instagram en Twitter. De koppeling van de content van BrabantsErfgoed.nl aan het nieuwe multimediale programma Goud van Brabant (creatief talent verbeeldt erfgoed) en de bijbehorende massieve publiekscampagne droeg ook aanzienlijk bij aan de bekendheid van de website. In dit project werkten we samen met Stichting Nieuwe Helden en de provincie, waarbij BrabantsErfgoed.nl fungeerde als de inspiratiebron voor eigentijdse verbeelding en als platform voor het verzamelen en duurzaam bewaren van alle content. Een deel daarvan is

gemonteerd tot televisie-uitzendingen, die in het najaar zijn uitgezonden door Omroep Brabant en die veel kijkers trokken. Verder werd het bezoekersaantal van BrabantsErfgoed.nl site verhoogd door de tweewekelijks verschijnende digitale nieuwsbrief. Wat tot slot zeker ook heeft bijgedragen aan het succes van de site, is het doorplaatsen van content op grote publiekspportals als Wikipedia en Youtube. Uiteraard wordt daar dan weer terugverwezen naar onze site, hetgeen ten goede komt aan het aantal bezoekers. Door alle communicatieve inspanningen konden we eind 2018 een gemiddeld aantal van meer dan 10.000 bezoeken per maand noteren, hetgeen bijzonder goed is voor een nieuwe website.

Thematische inhoudelijke bijdragen

Na de live-gang van BrabantsErfgoed.nl hebben we de inhoud van de site verder verrijkt. De redactie, die in 2018 uit vier medewerkers van Erfgoed Brabant en twee tijdelijke Erfgoed-talenten bestond, heeft redactieprincipes geformuleerd en een schrijfwijzer opgesteld. Verder is zij gaan werken met een thematische 'contentkalender': elke maand staat een bepaald onderwerp centraal. Door te kiezen voor een specifiek thema is het makkelijker om gericht vragen voor nieuwe inhoudelijke bijdragen in het veld uit te zetten. Aansluiten bij het actuele thema 'Opstand' van de landelijke Maand van de Geschiedenis bleek een gouden greep. Meer dan 80 auteurs leverden een gedegen geschreven artikel aan over een aspect van de Tachtigjarige Oorlog in Brabant, vaak gebaseerd op nieuw regionaal en lokaal historisch onderzoek. Die bijdragen werden goed gelezen: in oktober brachten 8.600 gebruikers 12.500 bezoeken aan BrabantsErfgoed.nl en zij lazen gemiddeld drie artikelen over de Tachtigjarige Oorlog in Brabant. Daarnaast organiseerden we in de themamaand, samen met het Rijksmuseum in Amsterdam, de NTR als producent van de nationale televisieserie over de Opstand met presentator Hans Goedkoop en het Stedelijk Museum Breda, een 'offline ontmoeting' op het terrein van het Kasteel van Breda. Een mini-documentaire, die we bij wijze van proef speciaal voor Facebook over het onderwerp Opstand maakten, ging viral. Deze samenwerking op landelijke niveau leverde, mede door het doorlinken op respectieve websites, een extra stroom bezoekers voor onze site op. Het op actueel-thematische wijze inhoudelijk vullen van BrabantsErfgoed.nl is dus een succes gebleken, zowel in het aantal inhoudelijke bijdragen als het aantal bezoekers.

Eigen producties

Voor BrabantsErfgoed.nl geldt als uitgangspunt: door, voor en met het veld. Maar Erfgoed Brabant heeft ook eigen producties die als nieuwe erfgoedbronnen en -collecties een plek op de site verdienen. In 2018 hebben we de digitale ontsluiting van de oude televisieseries Spoorzoeker, Brabants Landgoed en Canon van Lammers gerealiseerd. Nieuwe afleveringen van de televisieserie Brabantse Helden en de radorubriek Kalender van Ooit zijn niet alleen samengesteld, geproduceerd en uitgezonden, maar meteen ook gemetadateerd, voorzien van extra inhoud en duurzaam digitaal beschikbaar gesteld op BrabantsErfgoed.nl. De productie van 'Goud van Brabant. Passie voor erfgoed', een serie korte videoportretten van bevlogen werkers in het erfgoedveld, loopt nog door tot in het voorjaar van 2019. Vanaf de zomer zal de serie online worden gepubliceerd en gekoppeld aan andere erfgoedbronnen en -verhalen in BrabantsErfgoed.nl. Omroep Brabant zendt de serie tevens op televisie uit. Een bijzonderheid om te vermelden is dat Omroep Brabant in de kerstweek van 2018 een special van Brabantse Helden heeft uitgezonden: een extra lange aflevering over het opmerkelijke leven van Hubertus van Lieshout uit Aarle-Rixtel, die afgelopen augustus 75 jaar geleden is overleden als Padre Eustaquio en vandaag de dag een van de grootste volksheligen van Brazilië is. Tot slot hebben we in 2018 ook geëxperimenteerd met twee nieuwe publicatievormen. In een serie van twaalf podcasts kwamen bekende professionele erfgoedwerkers uitvoerig aan het woord over wat erfgoed

voor hen betekent en wat hen in deze wereld beweegt. Daarnaast was er het wekelijkse online-spel 'Bij wijze van... za'k mar zegge', waarin het publiek een onbekend dialectwoord moest raden, hetgeen voor veel interactie op social media zorgde. We zijn voornemens om beide experimenten een vervolg te geven.

Doorstart In Brabant

Wat in 2018 nog niet gerealiseerd is, is de beoogde koppeling tussen BrabantsErfgoed.nl en het tijdschrift In Brabant. Dat heeft onder meer te maken met de onzekere toekomst van het blad. Het magazine heeft de laatste jaren een teruglopend abonneebestand, terwijl de kosten – mede als gevolg van herschikking van taken binnen Erfgoed Brabant – enorm zijn opgelopen. Wij hebben aangegeven dat Erfgoed Brabant niet langer de enige verantwoordelijke en betalende uitgever kan zijn, waar het blad door andere partijen gezien wordt als een gezamenlijk erfgoedmagazine. Hierop hebben Brabants Heem, Historische Vereniging Brabant en Brabant-Collectie besloten om samen ook financieel te participeren in het magazine, in ieder geval in 2019, in welk jaar bekeken zal worden of en hoe het blad gecontinueerd kan worden. Om op de kosten te besparen zal voor de productie van In Brabant gezocht worden naar een uitvoerend uitgever, die het gehele proces van acquisitie van kopij tot en met thuisbezorgen van vier edities bij de abonnees op zich zal moeten nemen. Ondertussen zijn in 2018 drie edities van In Brabant verschenen, waarvan de laatste om bezuinigingsredenen een dubbelnummer was.

Integratie vier provinciale verhaallijnen

De inhoudelijke artikelen op BrabantsErfgoed.nl zijn grotendeels verbonden met uitvoerige en rijk geïllustreerde achtergrondteksten die geschreven zijn bij de verschillende tijdvakken van de vier provinciale verhaallijnen: Bevochten Brabant, Bestuurlijk Brabant, Innovatief Brabant en Religieus Brabant. Zo zijn de 88 kernverhalen van het project Crossroads 40-45 van Bevochten Brabant in het najaar van 2018 opgenomen in de portal; publicatie is in 2019 voorzien. Met het project Zuiderwaterlinie, tevens onderdeel van Bevochten Brabant, zijn gesprekken gevoerd over het ontsluiten van de onderliggende verhalen. Bestuurlijk Brabant heeft de focus op kastelen, landgoederen en buitenplaatsen. Op BrabantsErfgoed.nl zien we dat terug in het subthema Plekken van Macht. Maar we hebben deze verhaallijn ook breder opgevat. Immers, het bestuur in Brabant begint bij het ontstaan van het hertogdom en loopt door tot de huidige provincie. De verhaallijnen Innovatief Brabant en Religieus Brabant zijn generiek wel goed vertegenwoordigd op BrabantsErfgoed.nl met een aparte pagina met tijdbalken, maar hebben nog geen thematische vulling zoals bij Bevochten Brabant. Dat heeft onder meer te maken met het gebrek aan personele capaciteit bij zowel de provincie als Erfgoed Brabant om deze lijnen nader in te vullen. De vier verhaallijnen zijn in samenhang wel goed aan bod gekomen tijdens diverse bijeenkomsten, onder meer in de vier zomercolleges die we samen met Brabants Heem organiseerden.

Deelnemers Brabant Cloud

Achter de centrale en collectieve presentatie van maar liefst 1 miljoen records op BrabantsErfgoed.nl draait de geavanceerde digitale techniek van de Brabant Cloud. In 2018 is ingezet op het werven van nieuwe deelnemers aan dit systeem door het geven van presentaties, het organiseren van inloopdagen en het aanbieden van kosteloze proefperiodes. Dit heeft geresulteerd in de aansluiting van 10 nieuwe deelnemers. Eind 2018 waren nog eens 7 instellingen zich aan het beraden over aansluiting en/of bezig met een proefperiode. Bestaande deelnemers hebben we adequaat ondersteund middels onze helpdesk, tijdens gebruikersbijeenkomsten en door middel van trainingen.

Al die deelnemers hebben samen inmiddels 4,3 TB (terabyte) aan data gegenereerd, wat gelijkstaat aan 4.300 GB (gigabyte). Om een idee te krijgen van het volume: in 1 TB kan alle tekst uit een grote universiteitsbibliotheek worden opgeslagen, oftewel de informatie op 1.430 enkelzijdige cd-schijven of 754.297 diskettes van 3,5 inch, oftewel de gecomprimeerde digitale opslag van 3 jaar muziek op cd-kwaliteit of 200 uur video op studiokwaliteit, oftewel 500.000 digitale foto's van 2 MB.

Vernieuwde website en verbeteringen Memorix Maior

Binnen de infrastructuur van de Brabant Cloud zijn in 2018 de nodige functionele en technische verbeteringen doorgevoerd. In juli is de vernieuwde Brabant Cloud website gelanceerd met een moderne vormgeving en een uitbreiding van de bestaande functionaliteiten. Bestaande en potentiële deelnemers kunnen terecht op de site voor informatie over de Brabant Cloud en het collectiebeheersysteem Memorix Maior. Zo is er een aparte helppagina ingericht voor het gebruik van Memorix Maior met daarop diverse helpteksten, FAQ's en instructiefilmpjes. Verder is er een chat-functie in de website geïntegreerd, kunnen er blogs gemaakt worden en kunnen potentiële deelnemers met één klik een gratis proefperiode aanvragen. Ook binnen Memorix Maior zelf zijn, mede op basis van inbreng van de gebruikers, de nodige functionele verbeteringen doorgevoerd. In overleg met een kleine werkgroep van bestaande deelnemers is besloten om het collectiebeheersysteem uit te breiden met een zogeheten documentenentiteit. Met deze entiteit wordt het voor de gebruikers ook mogelijk om documenten te beschrijven en te publiceren. Gekoppelde PDF-documenten kunnen zo doorzoekbaar gemaakt worden. Leverancier Picturae is eind 2018 begonnen met de werkzaamheden. In de eerste helft van 2019 zal de documentenentiteit worden opgeleverd. Verder zijn er weer conversietrajecten aangeboden aan nieuwe en bestaande deelnemers. Tijdens zo'n traject wordt data uit oude systemen gemigreerd naar Memorix Maior. Tot slot zijn er 25 trainingen Memorix Maior gegeven en is de cursus Collectiebeheer aangeboden aan bestaande deelnemers.

Technische innovaties

Binnen de Brabant Cloud is eind 2018, op basis van de wensen van de deelnemers, gestart met de doorontwikkeling van de Instant Website. Met deze tool kunnen deelnemers op een eenvoudige en betaalbare manier hun in de Brabant Cloud opgeslagen collectie doorzoekbaar maken en presenteren op hun eigen website. De doorontwikkeling betreft onder meer een verbeterde imageviewer en een geïntegreerd reactieformulier, zodat bezoekers kunnen reageren op een record. De eindoplevering staat gepland voor het eerste kwartaal van 2019. Verder zijn we in 2018 gestart met een *proof of concept* voor het ontwikkelen van Brabantse terminologiebronnen. Het doel is om te onderzoeken wat ervoor nodig is om eigen terminologiebronnen te ontwikkelen, waarmee Brabantse erfgoedinstellingen aan de hand van gezamenlijke eenduidige termen hun collecties makkelijker kunnen beschrijven en nog beter met elkaar verbinden. De eindresultaten van de proof of concept worden in het eerste kwartaal van 2019 verwacht. De proof of concept van de technische ontwikkeling van een verhalenmodule is wegens gebrek aan capaciteit doorgeschoven naar 2019.

Landelijke samenwerking

Erfgoed Brabant is partner in het landelijke Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) en onderschrijft de nationale strategie digitaal erfgoed. Daartoe hebben de provinciale erfgoedhuizen in november 2018 een intentieovereenkomst met elkaar en de NDE ondertekend. Daarmee bereiken we dat we niet geïsoleerd bepaalde stappen zetten, maar samen werken aan de brede digitale toegankelijkheid van erfgoed. In dat kader ontving Erfgoed Brabant van de NDE middelen voor de proof of concept voor het

ontwikkelen van terminologiebronnen (zie hierboven): de resultaten van dit onderzoek zijn straks voor alle partners beschikbaar. Daarnaast is Erfgoed Brabant ook deelnemer van de gebruikersgroep HUB3, de technische infrastructuur waarop de Brabant Cloud draait. In samenwerking met de andere gebruikers van HUB3, zoals de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Nationaal Archief en Tresoar, wordt gekeken hoe HUB3 het beste in gezamenlijkheid doorontwikkeld en verbeterd kan worden.

Resultaten Platform in cijfers

- Sinds lancering in mei 2018 gemiddeld meer dan 10.000 bezoekers per maand voor BrabantsErfgoed.nl
- 200 nieuwe artikelen geschreven en geplaatst op BrabantsErfgoed.nl, totaal 600
- Themamaand op BrabantsErfgoed.nl over de Opstand in het kader van de Maand van de Geschiedenis (oktober 2018): 80 auteurs met 80 artikelen, 8.600 bezoekers, 12.500 bezoeken, 37.500 pageviews, minidoc op Facebook 28.500 keer bekeken, bijna 50 deelnemers aan themabijeenkomst op het Kasteel van Breda
- 12 podcasts (interviews met bekende professionele erfgoedwerkers) geproduceerd en op BrabantsErfgoed.nl geplaatst
- 4.974 social media volgers van BrabantsErfgoed.nl
- 52 afleveringen van de radiorubriek Kalender van Ooit geproduceerd en uitgezonden op Omroep Brabant; totaal aantal afleveringen eind 2018: 292, te beluisteren via BrabantsErfgoed.nl
- Productie 52 afleveringen 'Goud van Brabant. Passie voor erfgoed', korte gefilmde portretten van Brabantse erfgoedwerkers, online te publiceren medio 2019 en uit te zenden via Omroep Brabant
- Productie 6 nieuwe aflevering van televisieserie Brabantse Helden, uit te zenden door Omroep Brabant najaar 2019
- Gemiddeld 103.500 kijkers per aflevering voor Brabantse Helden op Omroep Brabant TV; exclusief online, aldaar uitschieter voor aflevering Selim Lemouchi: 43.000 streams
- 3 edities van erfgoedtijdschrift In Brabant, in totaal 280 pagina's, verzonden naar 1.200 abonnees
- 4,3 TB (= 4.300 GB) aan gezamenlijke dataopslag in de Brabant Cloud, toename van 28%
- 1.073.023 totaal aantal records in de Brabant Cloud, 10% minder dan eind 2017: gevolg van offline halen van vele bestanden door archieven na invoering Algemene Verordening Gegevensbescherming
- 10 conversietrajecten, waarin 49.313 records zijn gemigreerd vanuit oude databases naar Memorex Maior: 17.367 foto's, 1.202 objecten, 17.904 titels en 12.840 bidprentjes
- 237.351 records ingevoerd in Memorex Maior per 1 mei 2018 (ruim 50% ook online gepubliceerd) en 283.688 records eind 2018 (waarvan 147.445 online gepubliceerd), een stijging van respectievelijk 19,5% en 22,6%
- 42 betalende deelnemende instellingen in Brabant Cloud, waarvan 10 nieuwe deelnemers eind 2018; 7 in beraad of in proefperiode
- 125 deelnemers aan studiedag over digitalisering Goud uit Handen in theater De Kring in Roosendaal (12 april 2018)
- 10 inloopdagen over de Brabant Cloud, bezocht door 50 personen (waarvan 28 niet-deelnemers) van 30 instellingen (waarvan 17 niet-deelnemende instellingen)
- 25 trainingen Memorex Maior voor 15 collectiebeherende instellingen
- 3 cursussen Collectiebeheer op 3 locaties: 28 deelnemers, afkomstig van 16 instellingen
- 7 bijeenkomsten voor gebruikers van de HUB3

2.4 Academie

Kennis en kunde digitaal

De tweede taak die Erfgoed Brabant uitvoert is het ondersteunen van mensen die met en voor erfgoed werken. Sinds 2017 doen we dat onder de naam Erfgoed Brabant Academie. Doel is het equiperen van erfgoedwerkers, of dat nu museummedewerkers, leden van heemkundekringen, leerkrachten of studenten zijn, zodat zij hun werk nog beter kunnen doen. Dit doen we op allerlei manieren: we hebben een interessant cursusaanbod, we ontwikkelen lesmaterialen, we voeren regelingen uit, we begeleiden lokale partijen bij samenwerking en we innoveren door nieuwe werkwijzen uit te proberen. Daarbij staat de overdracht van de opgedane kennis centraal, zodat niet overal het wiel opnieuw hoeft te worden uitgevonden, maar werkers van elkaar kunnen leren. In de zomer van 2018 lanceerden we een apart digitaal platform voor deze programmaliijn. ErfgoedBrabantAcademie.nl is de nieuwe plek waar kennis en kunde over werken met erfgoed samenkomt. Deze website is speciaal ontwikkeld voor mensen die werkzaam zijn in het erfgoedveld en voor leerkrachten die met hun leerlingen werken aan erfgoededucatie. Hiermee willen we het brede aanbod van de Erfgoed Brabant Academie beter ontsluiten en verbinden met andere media en digitale plekken. De website ErfgoedBrabantAcademie.nl is nog niet volwassen: een gebruikersonderzoek begin 2019 zal de basis vormen voor de verdere technische en functionele doorontwikkeling van de site. Onder meer zal onderzocht worden of de website, meer dan nu het geval is, ook aandacht aan het aanbod van derden kan besteden. Ondertussen wijzen de eerste tekenen erop dat de website goed bezocht en gebruikt wordt.

Ondersteuning erfgoedinstellingen

Naast het in het leven roepen van een digitaal kanaal voor erfgoedwerkers bleef ook het *face to face* contact in 2018 belangrijk. Immers, in echte ontmoetingen komen mensen dicht bij elkaar en leren ze pas echt van elkaar. Zo hebben we een aantal collectiebeherende erfgoedinstellingen op hun verzoek op maat begeleid in hun verdere ontwikkeling. Het betrof ondersteuning in de herpositionering van museum De Wiegier in Deurne, advies aan musea in Oudenbosch in samenhang met de herontwikkeling van Instituut Saint Louis, de samenwerking van musea in Helmond die mogelijk een nieuwe locatie krijgen, de collectiewaardering en herpositionering van Stads museum Tilburg, het project 'Referentiecollectie textieltechniek' van het Textielmuseum en de begeleiding van het voorstel voor de verdere ontwikkeling van de toerismepoorten van het Klok & Peel Museum, het Markiezenhof en het Biesboschmuseum. Daarnaast is op 19 april 2018 de jaarlijkse netwerkbijeenkomst voor streekmusea georganiseerd, deze keer in Kempenmuseum De Acht Zaligheden in Eersel. Medewerkers van 15 musea namen deel aan deze bijeenkomst, die als speciaal thema preventieve conservering en restauratie had. Verder zetten we het project 'Samenwerking musea Baronie van Breda', dat in 2017 is gestart, in 2018 voort. Twee werkgroepen van deelnemende musea hebben gezamenlijke tentoonstellingen voorbereid en tien musea hebben hun collecties gewaardeerd om op die manier beter zicht te krijgen op de cultuurhistorische collectie van de Baronie van Breda. Met Kempenmuseum De Acht Zaligheden en de provincie zijn gesprekken gevoerd over een soortgelijk samenwerkingsproject in de Kempen, dat in 2019 van start moet gaan.

Op reis door musea

Verrassende ontmoetingen waren er ook binnen het project Bezoekersreis. Net als in 2017 heeft Erfgoed Brabant de samenwerking gezocht met studenten van Breda University of Applied Sciences (voorheen NHTV) voor deze verdiepingmethodiek voor musea: kruip in de huid van je bezoeker, kijk

door zijn ogen en ervaar hoe men naar jouw museum kijkt. Dit jaar waren drie streekmusea verbonden aan het project: Jan Heestershuis in Schijndel, Graafs Museum in Grave en MUBO in Boxtel. Naast het inleven in de doelgroep werd vooral de netwerkvorming tussen de drie musea, de studenten en medewerkers van Erfgoed Brabant gewaardeerd. De studenten van Breda University hebben verschillende producten opgeleverd waar Erfgoed Brabant mee aan de slag kan: input voor de website gericht op musea, draaiboeken, filmpjes met werkvormen en een leidraad voor onze medewerkers.

Colleges in voorjaar en zomer

Samenkomen om te leren en nieuwe kennis op te doen: het blijft een goede formule. In het voorjaar van 2018 werden weer vier erfgoedcolleges over het thema 'Materieel en immaterieel erfgoed' georganiseerd, dit keer in samenwerking met Theater De Kring in Roosendaal. Deze colleges werden goed bezocht; één college in de reeks trok zelfs 125 deelnemers. Daarnaast werd in de zomer van 2018 voor het eerst een reeks zomercolleges georganiseerd, in samenwerking met Brabants Heem. De zomercolleges zijn in opzet anders dan de erfgoedcolleges: lezingen op locatie en thematisch gekoppeld aan de vier provinciale verhaallijnen. Er waren in totaal circa 200 bezoekers, waarvan het overgrote deel lid is van een heemkundekring. Drie van de vier colleges waren uitverkocht, wat een mooie prestatie is voor dit nieuwe evenement.

Periodieke prijzen

Een bijzondere vorm van ondersteuning zijn de prijzen die Erfgoed Brabant periodiek uitreikt. In 2018 stond de tweejaarlijkse Zachte G-prijs op het programma. Uit de genomineerde kandidaten koos de jury, bestaande uit Gerlaine Janssen, Tim van der Avoird en Jos Swanenberg, twee winnaars die zich hebben onderscheiden op het gebied van de Brabantse streektaal: dichteres Mientje Wever uit Boxmeer en schrijfster/zangeres Adri Hoppenbrouwers uit Zundert. De uitreiking vond plaats tijdens een gezellige en drukbezochte theateravond op 15 maart in de Podiumzaal van de herbestemde CHV-fabriek in Veghel. Een andere prijs die in 2018 werd uitgereikt was de Scriptieprijs Brabantse Geschiedenis, een prijs die een paar jaar geleden door de Historische Vereniging Brabant, Zuidelijk Historisch Contact en Erfgoed Brabant in het leven is geroepen om het werk van recent afgestudeerde historici een podium te geven. Op zaterdag 8 september, tevens Open Monumentendag, overhandigde gedeputeerde Henri Swinkels in de Gedeputeerdenkamer van het Noordbrabants Museum de prijs aan Minne de Boodt voor haar studie 'Hoe men een stat of lantschap regieren sal'. De prijs bestaat uit een bedrag van 1.000 euro en een bewerking van haar masterscriptie in het Noordbrabants Historisch Jaarboek. Tot slot begeleidde Erfgoed Brabant in 2018 de winnaar van de Brabantse Erfgoedprijs 2017: Blind Walls Gallery in Breda. Het betrof onder meer advisering bij subsidieaanvragen bij het Fonds voor Cultuurparticipatie en het Brabants C Fonds. Ook de andere genomineerden van de Brabantse Erfgoedprijs 2017, het Levensboek van Expeditie Nassau uit Steenberg en de Verschilmakers uit Boxtel, maakten gebruik van de expertise van Erfgoed Brabant bij de doorontwikkeling van hun project.

Financieringsmogelijkheden

Hoewel er nog maar weinig provinciale subsidieregelingen voor erfgoed zijn, hebben veel organisaties in Brabant behoefte aan ondersteunend geld voor hun vaak bijzondere projecten. Ook in 2018 was Erfgoed Brabant het aanspreekpunt voor vragen uit het erfgoedveld over financieringsmogelijkheden. Door 18 organisaties of particulieren is om advies gevraagd. Verder waren wij slechts beperkt betrokken bij de advisering over het provinciaal Impulsgeldenprogramma voor cultuur. Volgens

afpraak werd alleen bij aanvragen waar erfgoed het vertrekpunt vormt bij ons inhoudelijk advies ingewonnen. Groter was onze betrokkenheid bij de totstandkoming van een nieuwe provinciale subsidieregeling voor kleine en middelgrote cultuur- en natuurhistorische musea in Noord-Brabant, naar aanleiding van een motie in Provinciale Staten. Deze eenmalige regeling wordt begin 2019 opengesteld. Erfgoed Brabant adviseert in dezen, de provincie voert uit. Daarnaast hebben we meegewerkt aan een informatiemiddag van de gemeente 's-Hertogenbosch over financieringsmogelijkheden voor erfgoedprojecten. Hier moet tot slot ook vermeld worden dat Erfgoed Brabant in 2018 wederom uit eigen exploitatie facilitaire en/of financiële ondersteuning heeft geboden aan tal van provinciebreed werkende organisaties van erfgoedvrijwilligers.

Samenhang en mobiliteit collecties

De opdracht tot onderzoek naar meer samenhang in de ontsluiting en presentatie van de drie provinciale collecties heeft opgeleverd dat we constateren dat het tot stand brengen van die samenhang in 2018 nog niet aan de orde kon zijn voor de drie organisaties die provinciale collecties beheren. Het Noordbrabants Museum heeft nog niet gerealiseerd dat de collectie up-to-date ook online beschikbaar is in BrabantsErfgoed.nl. Van het provinciaal Depot Bodemvondsten is slechts een zeer beperkt aantal (namelijk 29) objecten digitaal beschikbaar. De Brabant-Collectie heeft een groot deel van de collectie ook via BrabantsErfgoed.nl beschikbaar en werkt aan vernieuwing van de ontsluiting. Daarnaast is collectiemobiliteit en intensivering van bruikleenverkeer in verschillende adviestrajecten met musea bepleit en verkend. Op kleine schaal heeft dit tot resultaten geleid, bijvoorbeeld in de Baronie van Breda.

Archeologie toegankelijk en beleefbaar

Een specifieke taak binnen de ondersteuning betrof de bijdrage die Erfgoed Brabant ook dit jaar weer leverde aan de organisatie van de Nationale Archeologiedagen. Deze vonden plaats op 12, 13 en 14 oktober 2018. Het doel van dit evenement is de Nederlandse archeologie meer toegankelijk en beter beleefbaar te maken voor een jong en oud publiek. Van de 57.000 bezoekers in Nederland waren er ruim 10.000 bezoekers in Noord-Brabant. Het aantal bezoekers is flink gestegen ten opzichte van 2017, onder andere vanwege een grootse activiteit in Schijndel, georganiseerd door de heemkundekringen. Op verschillende locaties in Noord-Brabant werden publieksactiviteiten georganiseerd. In geen andere provincie waren er zoveel heemkundekringen actief betrokken. Gedeputeerde Henri Swinkels maakte een 'tour de Brabant' langs drie bijzondere locaties. Door de groei van het aantal activiteiten en bezoekers kan men op zowel landelijk als provinciaal niveau van een groot succes spreken.

Onderwijs: gebaande paden en nieuwe wegen

Wat betreft de overdracht van kennis en kunde binnen het onderwijs zijn er in 2018 flinke stappen gezet, op gebaande paden maar ook op nieuwe wegen. Zo ontwikkelde Erfgoed Brabant samen met bureau Zeeman & De Regt in opdracht van het Samenwerkingsverband Van Gogh Brabant een nieuw lesproject rondom Vincent van Gogh. Dit lesproject bestaat uit opdrachtkaarten rond het erfgoed van deze schilder in Noord-Brabant en sluit aan bij de bestaande leerlijn erfgoededucatie. Het project is bedoeld voor alle groepen binnen het basisonderwijs. De vormgeving en uitrol van het project vinden in 2019 plaats. Verder hebben we binnen het traject Cultuureducatie met Kwaliteit (zie ook hierna) gewerkt aan vier nieuwe versies van het educatieve project rondom dilemma's uit de Tweede Wereldoorlog 'Wat is het je waard?': voor Boxtel, Meierijstad, Helmond en Grave. Voor Kempenmuseum De Acht Zaligheden is een lokale editie van het educatieve project 'Overgisteren' ontwikkeld. Tevens zijn de opdrachtkaarten van de versies van het Museum voor Brabantse Mutsen

en Poffers en Museum Klok & Peel herzien. Naast deze nieuwe projecten bleef ook het bestaande educatieve aanbod in trek bij afnemers. Zo zijn 25 exemplaren van 'Tonnie en Kee in Keutelree', 46 exemplaren van 'Op de toren zit een haan' en 9 exemplaren van 'Zo gaat de molen' verkocht. De eerder ontwikkelde versies van 'Jet en Jan', 'Wat is het je waard?' en 'Overgisteren' trokken wederom meer dan 20.000 leerlingen. Aan 'Expeditie Heilige Huisjes' namen in 2018 bijna 1.500 leerlingen deel. Een inhoudelijke aanpassing en nieuwe vormgeving van dit project werden opgestart. Verder werden in heel Brabant de leskisten 'De Romeinen in Noord-Brabant' en 'De Middeleeuwse Stad' uitgeleend. Aan het einde van het schooljaar zijn we bij de instellingen die werken met onze projecten langs geweest om te vragen of alles nog naar wens verloopt. Om een actueel overzicht te hebben van het nieuwe en bestaande onderwijsaanbod ontvingen alle Brabantse basisscholen in 2018 een folder, waarin ook inspiratie- en lesideeën zijn opgenomen.

Museumschatjes worden groot

Het succes van Museumschatjes heeft ook zich in 2018 weer bewezen: er werden wederom 50.000 leerlingen ingeschreven voor het project. Naar aanleiding van het succes van Museumschatjes kreeg Erfgoed Brabant in 2017 de opdracht te onderzoeken of een dergelijke regeling ook haalbaar is voor het voortgezet onderwijs. Na een positief onderzoek is in 2018 de pilot gestart van Museumschatten, een regeling om het museumbezoek door leerlingen van het voortgezet onderwijs te stimuleren. Voor het schooljaar 2018-2019 is voor 12.000 leerlingen ingeschreven: een succesvolle eerste editie derhalve. Voor schooljaar 2019-2020 heeft de provincie opnieuw budget gereserveerd voor zowel Museumschatjes als Museumschatten.

Nieuwe regiocanons

Via de nieuwsbrief voor erfgoededucatie is de website Regiocanons.nl, onderdeel van de landelijke educatieve canonwebsite EnToen.nu, opnieuw onder de aandacht gebracht bij lokale canonmakers en het onderwijs. Daarop zijn nieuwe canons aangevraagd voor Boxtel, Steenberg, Altena en Gilze-Rijen. Deze waren eind 2018 nog in behandeling. Een student van FHKE Veghel heeft vanuit de minor Cultuureducatie onderzoek gedaan naar de praktische inzetbaarheid van regiocanons in de klaspraktijk. Twee studenten van Avans Pabo Breda zijn een onderzoek gestart naar de wijze waarop de canonteksten van Gilze-Rijen aansluiten bij het technisch leesniveau en de woordenschat van bovenbouwgroepen in het basisonderwijs. Verder is de Canon van Meierijstad aan het publiek gepresenteerd en op Regiocanons.nl geplaatst, waardoor er nu 7 lokale canons uit Noord-Brabant op staan: naast Meierijstad ook die van Oss, Waalwijk, Oirschot, Moerdijk, Grave en Cuijk. De canons Blikken op Brabant en het bijbehorende audiovisuele materiaal, gepresenteerd door Frank Lammers (Canon van Lammers), bieden hierbij een begeleidende overkoepelende scope op de geschiedenis van Brabant.

Groei PABO's en lerarenopleidingen

In 2018 bood Erfgoed Brabant aan meer dan 300 HBO-studenten (Pabo's en lerarenopleidingen) scholing aan. Vanuit de eerder ontwikkelde 'Wijzer met Erfgoededucatie' werd gewerkt aan kennis, vaardigheden en attitudes die centraal staan binnen erfgoededucatie. In de Minor Cultuureducatie stond de verbinding van de leerlijn erfgoededucatie met De Culturele Ladekast en De Cultuurloper centraal. Inhoudelijk werd erfgoededucatie ingezet voor de secties cultuureducatie, geschiedenis, aardrijkskunde, maatschappijleer en levensbeschouwing. Erfgoedwijsheid diende als pilot in het kader van ethiek en onderwijsontwerp. Behalve in klassikale lesmomenten wist Erfgoed Brabant ook individueel op maat te werken. Erfgoed Brabant begeleidde als culturele partner 9 studenten in hun

opdrachten voor Innovatief onderwijsontwerp en Ondernemend onderwijs. Binnen de opleiding Post-HBO Cultuurbegeleider werden 12 studenten begeleid. Partners in deze samenwerking zijn: FHKE Den Bosch, FHKE Eindhoven, FHKE Tilburg, FHKE Veghel, Hogeschool De Kempel, Avans Hogeschool Breda en Fontys lerarenopleiding Tilburg. In alle jaargangen komt erfgoededucatie aan bod. De opvallende groei in aanbod voor Pabo-studenten in 2017 heeft zich ook in 2018 doorgezet. In 2016 werden 55 studenten begeleid, in 2017 steeg dat aantal met 290% tot 215 studenten. In 2018 steeg het aantal studenten tot 315, een toename van 34% ten opzichte van 2017. Om de grote vraag en het aanbod in erfgoededucatie te kunnen stroomlijnen is een strategisch beleidsplan opgesteld. Met het Noordbrabants Museum is overeengekomen dat Erfgoed Brabant voor studentencolleges gebruik kan maken van het museum. Vermeldenswaardig is dat in we met het leggen van contacten met de Pabo in Breda nu een netwerk hebben dat alle Pabo's in Noord-Brabant omvat. Zo hopen we via deze toekomstige leerkrachten meer effect te hebben in het bereiken van de vele duizenden leerlingen in het basisonderwijs.

Cultuureducatie met Kwaliteit

Naast de al genoemde werkzaamheden voor de projecten 'Wat is het je waard?' en de scholing op het HBO zijn ook andere werkzaamheden verricht binnen Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK). Dit meerjarige project voeren we samen met KunstLoc uit binnen De Cultuur Loper (DCL), waarin 47 gemeenten deelnemen. In 2018 begeleidde coaches van Erfgoed Brabant wederom vijf gemeenten. Daarnaast werd gewerkt aan de doorontwikkeling van het DCL-traject. Verder begeleidt en financiert Erfgoed Brabant voorbeeldtrajecten van erfgoedinstellingen en basisscholen die samen een rijke leeromgeving willen ontwikkelen. Zo werd in 2018 het traject van het Speelgoedmuseum Oosterhout en 2 lokale basisscholen afgesloten met een tentoonstelling die door 800 leerlingen werd bezocht. Daarmee verdubbelde het museum het aantal bezoekende schoolklassen in één klap! Tijdens het traject zijn de leerkrachten bijgeschoold over erfgoededucatie en de vrijwilligers getraind in het werken vanuit onderzoekend onderwijs en het ontvangen van de klassen voor de tentoonstelling. Zo'n succesvol samenwerkingstraject laat zien hoeveel er mogelijk is binnen kleine erfgoedinstellingen. In Vught is in 2018 een educatief traject met DePetrus opgestart. Hierin werken basisonderwijs, erfgoedinstellingen en lokale marktplaats samen aan het Pietertjespad, waarbij betekenisgeving aan de eigen omgeving centraal staat. In beide trajecten verzorgt Erfgoed Brabant scholing en zijn externe experts betrokken die vanuit CMK bekostigd kunnen worden. De vorderingen van deze samenwerkingen worden via de website www.decultuurloper.nl gedeeld met alle andere deelnemers. Andere zaken die in 2018 binnen CMK zijn opgepakt: de organisatie van een netwerkbijeenkomst voor archief- en museummedeuren en Pabo-docenten rond het thema digitale middelen; de ontwikkeling van reflectiekaarten om het gesprek rond betekenisgeving bij erfgoededucatie voor leerkrachten van DCL-scholen op gang te brengen; het vinden van een geschikte locatie voor de methodische verdieping rondom erfgoedwijsheid (gaat in 2019 van start in Boxmeer). Tot slot moet hier vermeld worden dat we in 2018 aan 222 leerkrachten, cultuurcoördinatoren en intermediairs scholing- en deskundigheidsbevordering hebben gegeven. Dat is een groei van 147% ten opzichte van 2017. Het aantal medewerkers en vrijwilligers uit de erfgoedsector dat deelneemt aan ons vaste cursusaanbod rondom erfgoed en educatie is in 2018 echter afgenomen. Maar dat betekent niet dat we ze niet bereiken. In plaats van 'losse' cursussen over erfgoededucatie aan te bieden maken we deskundigheidsbevordering en scholing steeds vaker onderdeel van een project. Daarmee is de impact van de stof vele malen groter. Het geleerde wordt immers meteen in praktijk gebracht, waar bij een losse cursus de syllabus nog al eens in een lade kon verdwijnen.

Vakoverleg en advies

Erfgoed Brabant neemt deel aan diverse landelijke en provinciale educatienetwerken, zoals het Landelijk Vakoverleg Erfgoededucatie en het Netwerk Intermediairs Cultuureducatie. In 2018 namen we ook deel aan het traject Curriculum.nu, waarin we inhoudelijke bijdragen leverden aan de discussie over de plek en invulling van erfgoededucatie in het nieuwe onderwijscurriculum voor PO en VO. Daarnaast hebben de educatiemedewerkers in 2018 weer veel verschillende adviesvragen gekregen. Deze vragen komen vanuit de hele breedte van het veld: musea, heemkundekringen, studenten, leerkrachten en intermediairs. Opvallend was het aantal vragen met betrekking tot educatieve projecten rond de herdenking van 75 jaar bevrijding in 2019.

Wetenschap en valorisatie

Naast ondersteuning en onderwijs is er nog een derde poot binnen de Erfgoed Brabant Academie: die van onderzoek en wetenschap. In 2016 is statutair bepaald dat Erfgoed Brabant zich ook richt op de instandhouding en bloei van de twee bestaande erfgoedleerstoelen aan Tilburg University, te weten Cultuur in Brabant (bekleed door prof. dr. Arnoud-Jan Bijsterveld) en Diversiteit in Taal en Cultuur (bekleed door prof. dr. Jos Swanenberg). Het door de provincie beschikbaar gestelde budget voor deze bijzondere leerstoelen wordt door Erfgoed Brabant beheerd. Erfgoed Brabant is dan ook vertegenwoordigd in de raden van toezicht van beide academische leerstoelen. Het inhoudelijke beleid valt binnen het kader van het wetenschappelijk programma van de universiteit; voor verslaglegging wordt hier dan ook verwezen naar de jaarverslagen van de leerstoelen. Hoewel Erfgoed Brabant officieel niets over de leeropdrachten van beide hoogleraren heeft te zeggen, vindt er geregeld inhoudelijke afstemming plaats. Immers, beide leerstoelen hebben in hun opdracht ook maatschappelijke valorisatie van hun wetenschappelijk onderzoek en onderwijs staan.

Resultaten Academie in cijfers

- Meer dan 15 collectiebeherende instellingen ondersteund, begeleid en geadviseerd in herpositionering, samenwerking en collectiewaardering
- Ruim 20 deelnemers van 15 musea aan de jaarlijkse netwerkbijeenkomst voor streekmusea in Kempenmuseum De Acht Zaligheden te Eersel
- 18 adviesaanvragen over financiering van erfgoedprojecten in behandeling genomen
- Ruim 75 deelnemers gemiddeld aan de 4 erfgoedcolleges in Roosendaal, één uitschieter: 125 deelnemers
- In totaal 200 deelnemers aan de vier thematische zomercolleges op locatie, georganiseerd in samenwerking met Brabants Heem
- Zachte G-prijs: 15 kandidaten, 2 winnaars, 145 aanwezigen bij de uitreiking in Veghel
- 36 aanwezigen bij uitreiking Scriptieprijs Brabantse Geschiedenis, 4 genomineerden en 1 winnaar: Minne Boodt
- 3 deelnemende musea aan het project Bezoekersreis
- Ruim 10.000 bezoekers bij publieksactiviteiten op 25 Brabantse locaties in het kader van de Nationale Archeologiedagen
- 25 exemplaren 'Tonnie en Kee in Keutelree', 46 exemplaren 'Op de toren zit een haan' en 9 exemplaren 'Zo gaat de molen' verkocht
- 1.500 deelnemende leerlingen aan 'Expeditie Heilige Huisjes'
- 'Wat is het je waard?': 4 nieuwe edities

- Meer dan 20.000 leerlingen bereikt met 'Jet en Jan' (28 locaties), 'Overgisteren' (18 locaties) en 'Wat is het je waard?' (10 locaties)
- Leskist 'De Romeinen in Noord-Brabant' op 24 locaties uitgeleend, leskist 'De Middeleeuwse Stad' op 22 locaties
- 50.000 leerlingen basisonderwijs voor Museumschatjes ingeschreven, 12.000 voor Museumschatten voor het voorgezet onderwijs
- 7 lokale educatieve canons uit Noord-Brabant op regiocanons.nl; 4 nieuwe in behandeling
- 315 studenten Pabo's en lerarenopleidingen kennigemaakt met en bekwaamd in erfgoededucatie
- 9 studenten begeleid in Innovatief onderwijsontwerp en Ondernemend onderwijs, 12 studenten de Post-HBO Cultuurbegeleider begeleid
- 5 gemeenten (Drimmelen, Geertruidenberg, Meierijstad, Asten en Someren) begeleid binnen CMK
- Aan 222 leerkrachten, cultuurcoördinatoren en intermediairs scholing- en deskundigheidsbevordering gegeven: groei van 147% ten opzichte van 2017

2.5 Netwerk

Rijk maar versnipperd

De derde taak die Erfgoed Brabant uitvoert is het verbinden van bestaande en nieuwe erfgoedgoednetwerken. De provincie kent van oudsher een bijzonder rijk bezet erfgoedveld. Die rijkdom heeft echter ook een keerzijde: het veld is bijzonder versnipperd. Er is nog een wereld te winnen in het met elkaar verbinden van de vele soorten actoren. Door gezamenlijk optreden kan de erfgoedwereld zich beter en sterker profileren als een sector die ertoe doet, ook in andere beleidsdomeinen en ook buiten de provincie. In 2018 heeft Erfgoed Brabant haar netwerktaak op veel manieren ingezet: binnen en voor de Brabantse erfgoedsector, in relatie tot andere maatschappelijke domeinen (sector overstijgend) en (inter)nationaal.

Samen voor elkaar

Ongeveer 65 medewerkers van partners betrokken bij de Erfgoed Alliantie Brabant kwamen op 18 januari 2018 bij elkaar voor een gezamenlijke nieuwjaarsbijeenkomst. Centraal stond de ontmoeting, voor sommigen voor het eerst, met collega's in het veld. Bij de elf provinciebreed werkende professionele erfgoedorganisaties werken meer dan 135 mensen. Als we meer zouden samenwerken kunnen we zoveel meer voor het veld en voor elkaar betekenen: dat was de kern van de nieuwjaarsboodschap die door de directeur van Erfgoed Brabant werd uitgesproken. Er was ook een inhoudelijke aanleiding om bij elkaar te komen: het samen bezoeken van de tentoonstelling 'Papieren juweeltjes van het Provinciaal Genootschap', een vrucht van de samenwerking tussen het Noordbrabants Museum en de Brabant-Collectie. Het was een goede bijeenkomst die voor velen naar meer smaakte. Verschillende partners hebben elkaar daarna in gezamenlijke projecten weten te vinden, zoals Monumentenhuis Brabant, Erfgoedlab Brabant, Monumentenwacht Brabant en Erfgoed Brabant in het ondersteunen van gemeenten in de zogeheten Kerkenvisie-trajecten. Of in het tijdschrift In Brabant, waarvoor Brabants Heem, Brabant-Collectie, de Historische Vereniging Brabant en Erfgoed Brabant in 2019 samen de financiële verantwoordelijkheid gaan dragen. Maar het is in 2018 niet gekomen tot het oppakken van concrete projecten waarin alle partijen kunnen participeren, zoals een gezamenlijke Brabants Erfgoedmaand, het betrekken van jongeren en het opzetten van interne scholing. Wel zijn de communicatiemedewerkers van alle betrokken organisaties bijeen geweest om af te stemmen over de vier provinciale verhaallijnen. Door Erfgoed Brabant is begin 2019 een heimdag belegd waarop we met elkaar gaan praten over wat ons nou werkelijk bindt en welke stappen we tot betere samenwerking kunnen zetten.

Inspiratie, kennis en informeel contact

Ook in 2018 stond de jaarlijkse Erfgoedontmoeting op het programma. Dit keer was het thema 'Wat verbeeld je je wel? De verbeeldingskracht van erfgoed', geïnspireerd op en in samenwerking met de winnaar van de Brabantse Erfgoedprijs 2017: Blind Walls Gallery. De ontmoeting vond plaats bij poppodium MEZZ in Breda. Zoals elk jaar bieden we op de Erfgoedontmoeting een afwisseling van inspiratie, kennis en informeel contact. Er waren inspirerende sprekers in de ochtend, een rondetafelgesprek, een excursie langs de Blind Walls, verdiepende workshops in de middag en afsluitend een netwerkborrel. De opkomst was hoog en divers: 90 deelnemers, van museummedewerker tot Pabo-student en van zzp'er in de kunsten tot gemeenteambtenaar. De meer traditionele bezoeker van de Erfgoedontmoeting was dit jaar minder zichtbaar aanwezig, deels wellicht vanwege het thema, deels omdat we deze doelgroep voortaan op andere momenten terugzien, zoals bij de erfgoed- en zomercolleges. Een paar reacties uit de evaluerende enquête: "Goede afwisseling

en inspirerend programma”, “Interessante personen gesproken, en “Voel me altijd thuis bij jullie!”. Een andere succesrijke formule, waarbij inspiratie, kennis, ontmoeting maar ook de dialoog centraal staan, is het Café de Zachte G. In een informele en gezellige cafésessie gaat de host op een visueel aantrekkelijk podium (met grote zachte G’s) het gesprek aan met tafelgasten en met de zaal. Tussendoor wordt het programma gelardeerd met optredens van een muzikale of theatrale artiest. Het Café de Zachte G vond in 2018 twee keer plaats: bij gelegenheid van de uitreiking van de Zachte G-prijs en op 2 juni in het Evoluon te Eindhoven, waar de kring Kempenland van de Brabantse Schuttersfederatie haar 60-jarig jubileum vierde. Het thema bij het laatste café was ‘Schuttersgilde: immaterieel erfgoed?’ Zo’n 65 mensen woonden dit Café de Zachte G bij. Singer-songwriter Björn van der Doelen verzorgde de muzikale omlijsting.

The Future is Heritage

Het jaar 2018 was ook het Europees Jaar van het Cultureel Erfgoed. Voor Erfgoed Brabant een mooie aangelegenheid om eens over de grenzen van de eigen regio te kijken en op zoek te gaan naar uitwisseling van kennis en ervaringen. Voor ons was een van de hoogtepunten van het jaar de vierdaagse Youth Summit, die werd georganiseerd in het kader van het grote Europese congres van Europa Nostra in Berlijn naar aanleiding van het themajaar. Onder het motto ‘The Future is Heritage’ kwamen hier van 19 juni tot en met 23 juni zo’n 80 studenten en jonge erfgoedprofessionals uit 15 Europese landen bijeen om met elkaar de dialoog aan te gaan over erfgoed en nieuwe generaties. Tijdens deze inspirerende dagen hebben we laten zien dat werken met Europees erfgoed en kennis nemen van elkaars geschiedenis kan leiden tot meer sociale cohesie en tot meer begrip voor verschillende regionale identiteiten en de gezamenlijke Europese identiteit. De Youth Summit werd afgesloten met het ontrollen van de Berlin Wall Paper op het congres van de ‘grote mensen’, waarmee de jeugd heel zelfbewust een eigen plek in het bestaande erfgoedbestel opeiste. Coördinatie en regie van deze bijeenkomst lag bij Erfgoed Brabant in nauwe samenwerking met de provincies Noord-Brabant, Gelderland en Overijssel, Erfgoed Gelderland, KIEN en internationale partners. Met het jongerencongres in Berlijn, tijdens de Europese afsluiting van het Europees Jaar van het Cultureel Erfgoed in Wenen en tijdens de landelijke slotbijeenkomst in Rotterdam heeft Erfgoed Brabant zichzelf goed op de nationale en internationale kaart weten te zetten. In de wandelgang werd geregeld gesproken over het Brabantse model, dat staat voor de noodzakelijke integratie van jongeren in de erfgoedsector. In 2019 krijgt dit initiatief een vervolg tijdens de zogeheten Capacity Building Days van Europa Nostra in Athene.

De jeugd heeft het verleden

Practice what you preach: ook binnen het eigen beleid van Erfgoed Brabant staan jongeren centraal. Zo hebben we ook in 2018 flink geïnvesteerd op het aannemen van jonge erfgoedprofessionals en hebben we zogeheten Erfgoedtalenten volop gelegenheid gegeven om werkervaring op te doen en netwerk op te bouwen. Daarbij zij zijn niet alleen uitvoerend bezig, maar zij hebben met hun nieuwe en frisse ideeën ook invloed op visievorming en strategisch beleid. Dat geldt zeker ook voor de Erfgoedbènde, dat op instigatie van Erfgoed Brabant als een onafhankelijk jongerenpanel is 2017 is opgericht. In het panel zitten jonge professionals tussen 18 en 30 jaar die (recent) afgestudeerd zijn of werken binnen de erfgoedsector. Hun werkzaamheden bestaan uit het organiseren van activiteiten voor andere jongeren, zoals de inmiddels veelbesproken Kroegcolleges, lezingenmiddagen met verrassende thema’s (bijvoorbeeld over Opstandig Brabant in het Brabants Historisch Informatiecentrum) en het adviseren van erfgoedinstellingen in de vorm van brainstormsessies, onder meer voor het nieuwe Tijdlab in de Lochal in Tilburg en voor heemkundekring Dye van Best.

Daarnaast namen leden van de Erfgoedbènde deel aan de programmaraad van Goud van Brabant en de denktank voor Youth Summit in Berlijn. De Erfgoedbènde telde eind van het jaar 15 leden; op Facebook had zij 301 volgers. Meer *outreach* richting naar jonge mensen buiten de erfgoedsector en meer in contact komen met andere erfgoedjongerenpanels in Nederland zijn aandachtspunten voor 2019.

Presentatie en representatie

Het belang en de waarde van erfgoed werd ook in 2018 door medewerkers van Erfgoed Brabant uitgedragen in allerhande presentaties, lezingen, interviews, mediaoptredens en forumdiscussies, binnen maar ook buiten de erfgoedsector. De directeur gaf bijvoorbeeld meer dan 25 keer acte de presence, variërend van een lezing bij de opening van de nieuwe vaste zolderexpositie in Museum Helmond, het houden van twee masterclasses over erfgoed voor studenten van het provinciale programma GRUTS, het bijwonen van een Unesco bijeenkomst over First Aid in Heritage, het verzorgen van lezingen op Open Monumentendag, het geven van erfgoedcolleges over verleden, heden en toekomst van de Zuiderwaterlinie in Den Bosch en Roosendaal en over hetzelfde thema tijdens de jaarlijkse bijeenkomst van alle Monumentenwachters in Nederland. Bijzondere aangelegenheden waren de lezing die de directeur op uitnodiging van het internationale netwerk van verdedigingslinies en -werken EFFORTS mocht houden over de Zuiderwaterlinie in Europees perspectief in Venetië 7 en 8 november 2018, het hosten van de startbijeenkomst van het Brabantse Kloosterjaar 2021 bij Zin in Vught en de preview van de uitzending van Brabantse Helden over pater Eustachius in Aarle-Rixtel, waarbij veel familieleden en andere bekenden aanwezig waren. Om kort te gaan: ook in 2018 was Erfgoed Brabant goed zichtbaar in presentaties en representaties.

Halen en brengen

Net als in voorgaande jaren waren medewerkers van Erfgoed Brabant ook in 2018 actief binnen allerhande landelijke en internationale gremia, zoals het Erfgoedplatform van Kunsten '92, het Landelijk Vakoverleg Erfgoededucatie, het Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen in Nederland, het Netwerk Digitaal Erfgoed en Europa Nostra. Bij al deze contacten laten we zien dat we niet alleen komen halen, maar in toenemende mate ook komen brengen. Er wordt vanuit Nederlands perspectief steeds meer naar Noord-Brabant gekeken als een voortrekkersregio op het gebied van erfgoed, met name de integrale insteek, internationalisering, jongerenbeleid, erfgoededucatie en digitalisering. Daarmee wordt Erfgoed Brabant steeds meer gezien als een serieuze partner op het gebied van erfgoedontwikkeling. Bijzondere vermelding in dit verband verdient het lidmaatschap vanuit Erfgoed Brabant van de jury van de prestigieuze BNG Bank Erfgoedprijs voor de beste erfgoedgemeente van Nederland. In 2018 won Leiden deze prijs.

Verbonden erfgoed

Netwerken is ook over de grenzen van je eigen domein heen kijken. In 2018 leverde Erfgoed Brabant in twee projecten van de verhaallijn Bevochten Brabant een bijdrage aan het verbinden van erfgoed met andere maatschappelijke terreinen, zoals toerisme en ruimtelijke ordening. Voor het project Brabant Remembers van Crossroads Brabant 40|45 verzamelden we circa 600 persoonlijke verhalen van Brabantse mensen die in de jaren van de Tweede Wereldoorlog 'life changing moments' hebben beleefd. Een door ons begeleide inhoudelijke raad van deskundigen selecteerde uit deze rijke oogst 75 verhalen op thema, periode en regio. Samen vertellen deze verhalen de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in Noord-Brabant, van 1940 tot 1945, van oost naar west, in al haar facetten. En daarmee vormen ze de inhoudelijke basis van de viering van 75 jaar bevrijding in 2019. De

verhalen zijn volgens storytelling-technieken bewerkt en daarna gebundeld in een inspiratieboek voor gemeenten en andere betrokkenen. Omroep Brabant maakte minidocumentaires van de 75 verhalen, die in 2019 zullen worden uitgezonden. Verder is een social artist begonnen met de verbeelding van de verhalen in 75 maquettes, 'Stillifes' geheten. Alle 600 verhalen zullen in 2019 worden gedigitaliseerd en duurzaam opgeslagen. Een inhoudelijk project als Crossroads is uitermate geschikt om met het erfgoedveld aan het werk te zijn en in contact te komen of dit contact te versterken. Voor educatie en de door het veld gewenste wetenschappelijke synthese van de Tweede Wereldoorlog in Brabant kon helaas door Crossroads Brabant 40|45 geen budget beschikbaar gesteld worden. Wel verwierf Erfgoed Brabant een aparte opdracht voor het organiseren van een meerdaagse internationale jongerenconferentie rondom de jaarlijkse herdenking van de (Brabantse) oorlogsslachtoffers in Waalre in september 2019.

Het andere project betreft de Zuiderwaterlinie. In 2018 heeft Erfgoed Brabant haar rol als procesbegeleider in het vasthouden en het uitbreiden van draagvlak voor de Zuiderwaterlinie verder ingevuld. Dit heeft in 2018 geleid tot het ondertekenen van een nieuwe samenwerkingsovereenkomst, waarmee de toekomst van de Zuiderwaterlinie Alliantie voor twee keer vijf jaar is vastgelegd. Daartoe organiseerde Erfgoed Brabant in januari en december twee Liniemeetings in Fort Sabina en Megen. Twee grote evenementen zetten de Zuiderwaterlinie nationaal op de kaart: de Sprong en het Zuiderwaterlinefestival in juni en de Mars in september. De combinatie met het Europees Jaar van het Cultureel Erfgoed - waarbij de Zuiderwaterlinie een van de nationale schijnwerperprojecten was - heeft veel vaart gegeven aan de toeristische ontwikkeling en de herkenbaarheid van de Zuiderwaterlinie. In 2018 is tevens gestart met het opstellen van een academische onderzoeksagenda, het inrichten van een kennisplatform en het onderzoeken van de mogelijkheden van een digitale databank. Erfgoed Brabant speelt hierin samen met de regisseur een kartrekkende en inhoudelijke rol. In juni organiseerden we hiertoe een expertmeeting in Fort de Roovere. Aardig om te vermelden is de Zuiderwaterlinie-fiets, die een stagiaire van de Reinwardt Academie onder leiding van Erfgoed Brabant ontwikkelde. Al met al lag het accent in 2018 op het uitwerken van de toekomst van de samenwerking binnen de Zuiderwaterlinie. Erfgoed Brabant vervult hier een stimulerende en voorwaardenscheppende rol. Ook hierin komt de expertise van Erfgoed Brabant goed tot haar recht.

Op een lager pitje

Hoewel er ook aan de andere drie provinciale verhaallijnen in de breedte en zeker digitaal serieus aandacht is besteed, kwamen in 2018 grote projecten binnen de categorieën Innovatief, Religieus en Bestuurlijk respectievelijk amper, minder goed en niet van de grond. Deels had dit te maken met capaciteitsproblematiek, deels met het niet beschikbaar komen van voldoende middelen als gevolg van het provinciale besluit om een tweetal verhaallijnen te temporiseren. Zo beleefde de inzet van Erfgoed Brabant aan het deelproject 'Erffood' van het We Are Food Year 2018, dat gekoppeld werd aan Innovatief Brabant, steken in de conceptfase. Verder werd actieve deelname aan de ondersteuning van pilotgemeente Oss binnen het traject van het opstellen van de Kerkenvisie, onderdeel van Religieus Brabant, gehinderd door andere keuzes die men binnen de gemeente maakte, waardoor men geen behoefte had aan onze expertise. Voor een tweede editie van Open Kerkendag werden in 2018 voorbereidingen getroffen: deze dag is voorzien in juni 2019. Erfgoed Brabant heeft hierbij een faciliterende rol. De verhaallijn Bestuurlijk leverde in 2018 in het geheel geen concrete sector overstijgende projecten op. Beperkt adviserend was ook onze rol binnen het convenantoverleg rondom het erfgoed van Vincent van Gogh, hoewel dit strikt genomen geen verhaallijn is maar meer een ikoonproject binnen het provinciale erfgoedbeleid. Ook de bijeenkomsten van de Cultuuralliantie stonden in 2018 op een lager pitje, hetgeen ongetwijfeld te maken had met de

op handen zijnde fusie van Kunstbalie en bkcc in Kunstloc en de verhuizing naar de Lochal. Meer van betekenis was Erfgoed Brabant in de organisatie van de Dag van de Brabantse Volkscultuur, die in 2018 in het teken stond van het thema 'Bier en bierbrouwen in onze contreien'. Dit jaar werd weer samengewerkt met onze collega's uit België. De dag vond plaats in Oirschot. De opkomst viel tegen in vergelijking met voorgaande jaren, hetgeen mogelijk veroorzaakt werd door de zomercolleges van de Erfgoed Brabant Academie. Hoewel we aan al deze projecten en activiteiten niet veel uren hebben besteed, is het goed om aangehaakt te blijven in verband met de instandhouding van de goede relaties en het oog op mogelijke toekomstige ontwikkelingen.

Resultaten Netwerk in cijfers

- Circa 65 medewerkers van de 11 partners betrokken bij de Erfgoed Alliantie Brabant bij nieuwjaarsbijeenkomst op 18 januari 2018
- 90 deelnemers aan de Erfgoedontmoeting in poppodium MEZZ te Breda
- Ongeveer 65 deelnemers aan Café de Zachte G ter gelegenheid van het 60-jarig jubileum van de kring Kempenland van de Brabantse Schuttersfederatie in het Evoluon te Eindhoven
- 80 studenten en jonge erfgoedprofessionals bij het jongerencongres The Future is Heritage in Berlijn, 19 t/m 23 juni 2018
- 15 leden bij de Erfgoedbènde, gevolgd door 301 volgers op Facebook
- 600 verhalen voor Crossroads Brabant 40|45 opgehaald, 75 geselecteerd en bewerkt
- Circa 60 deelnemers aan de Liniemeeting op Fort Sabina
- 160 deelnemers aan de Liniemeeting in Megen
- 60 deelnemers aan de expertmeeting van de Zuiderwaterlinie op Fort de Roovere
- 40 deelnemers aan de Dag van de Brabantse Volkscultuur

2.6 Bedrijfsvoering

Bestuur en directie

Het directieteam, bestaande uit de directeur-bestuurder en de adjunct-directeur, functioneerde in 2018 goed en collegiaal. Speciale aandacht ging wederom uit naar het beter sturen op de tijdige besteding van budgetten en het strakker organiseren van de personele organisatie. Het periodieke overleg tussen de directie en de accounthouder bij de provincie is ook in 2018 soepel en constructief verlopen. Hetzelfde geldt voor het contact met het nieuwe bureauhoofd erfgoed. Tot slot heeft de directie zoals gebruikelijk in 2018 periodiek overleg gevoerd met de PVT. De interne communicatie is en blijft een voortdurend punt van aandacht. De samenwerking met de PVT verloopt prima en wordt door de directie zeer gewaardeerd.

Personeel

De omvang van de personeelsformatie bedroeg op 31 december 2018: 19,65 fte (2017: 17,3 fte). Dit heeft te maken met het feit dat we, om een versnelling mogelijk te maken in de ontwikkeling van de lijnen Platform en Academie, extra (tijdelijk) personeel hebben aangetrokken. Gedurende het jaar hebben twee medewerkers met een vast dienstverband de organisatie verlaten. De directie heeft ervoor gekozen om voorsnog één van de vrijgekomen functies in te vullen. Omdat Erfgoed Brabant grote waarde hecht aan de inbreng van jongere erfgoedwerkers zijn we in 2017 een traject gestart met vier erfgoedtalenten voor een periode van zes maanden. Eind maart 2018 is dit traject afgerond. De erfgoedtalenten zijn ingezet voor het verwerken van content, het doen van onderzoek en het schrijven van artikelen voor BrabantsErfgoed.nl. Na afronding van het traject is aan drie van hen een tijdelijke functie aangeboden, waarvan één gefinancierd met externe middelen. Verder voert Erfgoed Brabant een actief stage- en vrijwilligersbeleid: in 2018 werkten 3 stagiairs en 2 vrijwilligers bij ons. Ook beheert en ondersteunt Erfgoed Brabant twee leerstoelen aan Tilburg University, te weten de bijzondere leerstoel Cultuur in Brabant (0,4 fte) en de bijzondere leerstoel Diversiteit in Taal en Cultuur (0,4 fte). Tot slot maakt Erfgoed Brabant voor diverse specifieke werkzaamheden gebruik van verschillende inhuurkrachten (zzp'ers en via bedrijven). Het ziekteverzuimpercentage bedroeg in 2018 gemiddeld 5,1%. Dat is beduidend hoger dan 2017, toen het cijfer op 2,9% lag. Dit heeft te maken met het feit dat twee medewerkers langdurig zijn uitgevallen. Om het collectieve gevoel binnen de organisatie te bevorderen hebben diverse activiteiten plaatsgevonden in het kader van het in oktober 2017 gestarte actieprogramma 'Frisse Peper'. Er zijn drie werkgroepen gevormd die met diverse onderwerpen aan de slag zijn gegaan.

Medewerkers in 2018

Annette Gaalman	Collecties en digitalisering, projectleiding	0,90 fte
Anne-Wil Maris	Evenementen en relatiebeheer, projectleiding	0,90 fte
Cris Kremers	Digitalisering, projectleiding	1,00 fte
Dieuwertje de Nigtere	Educatie en evenementen	0,80 fte
Dik Elings	Financiën	1,00 fte
Doret Eeken	Ondersteuning erfgoedveld en evenementen	0,67 fte
Francisca Priem	Erfgoedbènde en evenementen	0,47 fte
Heleen Regenspurg (t/m juli)	Digitalisering en communicatie	0,80 fte
Irry Vervoord	Administratie en projectondersteuning	0,80 fte
Jos Swanenberg	Ondersteuning erfgoedveld	0,60 fte
Josewine Hubers	Administratie en projectondersteuning	0,80 fte

Lara Boon	Academie en Nationale Archeologiedagen	0,86 fte
Marlon van den Bergh	Crossroads Brabant 40 45	0,66 fte
Mark Mooren	Zakelijke directie	1,00 fte
Marloes van de Hei	Ondersteuning erfgoedveld	0,80 fte
Monika Lechner (t/m juni)	Digitalisering	0,90 fte
Monique Groot	Ondersteuning erfgoedveld, projectleiding	0,80 fte
Ninke van der Heijden	Educatie, digitalisering en projectleiding	0,90 fte
Patrick Timmermans	Algemene directie en representatie	1,00 fte
Anneke Leliefeld	Communicatie	0,80 fte
Rolf Vonk	Educatie en ondersteuning erfgoedveld	1,00 fte
Tera Uijtdewilligen	Educatie en projectleiding Academie	0,90 fte
Wouter Loeff	Hoofredactie Brabants Erfgoed	1,00 fte
Peer Verbruggen (vanaf april)	Digitalisering en redactie Brabants Erfgoed	0,96 fte
Robin Hoeks (vanaf februari)	Redactie Brabants Erfgoed	0,75 fte
Laura Hondebrink (vanaf februari)	Goud van Brabant (tv)	0,67 fte
Jolijn Rietbergen	Educatie	0,46 fte

Communicatie

In 2018 heeft Erfgoed Brabant over de hele communicatielinie een professionaliseringsslag gemaakt. Zo hebben we gestuurd op eenduidigheid in communicatieve uitingen: in het gebruik van onze logo's en mailhandtekening, maar ook door schrijfwijzers voor onze websites te ontwikkelen. Twee van die website waren nieuw in 2018 (BrabantsErfgoed.nl en ErfgoedBrabantAcademie.nl), de reeds bestaande website BrabantCloud.nl kreeg een nieuwe *look and feel*. De corporate website ErfgoedBrabant.nl werd geactualiseerd. Maandelijks keken we via Google Analytics naar het bezoek van onze vier websites en stuurden we redactioneel bij waar nodig. Ook maakten we gebruik van Google Grant, een gratis AdWords advertentiebudget van 10.000 dollar per maand, waardoor we beter vindbaar zijn op internet. Verder is Erfgoed Brabant in 2018 structureel actiever geworden op de sociale media: LinkedIn, Facebook, Twitter en Instagram. Daarnaast maakten we voor onze websites nieuwe accounts aan en die kregen weer een nieuwe schare aan volgers. Abonnees van de verschillende digitale nieuwsbrieven hebben we in 2018 op vaste momenten met grote diversiteit aan actuele erfgoedberichten kunnen verblijden. Dat deze vorm van communicatie vruchten afwerpt blijkt wel uit het gegeven dat 60% van de ontvangers de nieuwsbrief van BrabantsErfgoed.nl ook daadwerkelijk opent en dat een kwart ook doorklikt naar de website: dit zijn hoge cijfers. Verder hebben we ons persbestand geactualiseerd en de pers meer gestructureerd benaderd. Op ErfgoedBrabant.nl ontwikkelden we een perspagina, waar perscontacten, persberichten en downloads te vinden zijn. Tot slot maakte communicatie meer dan voorheen integraal onderdeel uit van de vele projecten van Erfgoed Brabant: van plan tot persmoment.

Communicatie in cijfers

- Social media algemeen: LinkedIn, 700 volgers; Facebook, 1.200 volgers; Twitter, 2.200 volgers
- Social media BrabantsErfgoed.nl: Instagram, 1.500 volgers; Facebook, 3.500 volgers; Twitter, 300 volgers
- 8 algemene digitale nieuwsbrieven verstuurd
- 4 specifieke digitale nieuwsbrieven verstuurd voor de Erfgoed Academie Brabant
- Maandelijkse nieuwsbrief BrabantsErfgoed.nl: 2.200 abonnees in januari, 2.500 in december

Financieel

Administratief-financieel is Erfgoed Brabant helemaal op orde en bij de tijd. Ook in 2018 heeft de medewerker financiën zelf een concept-jaarrekening opgesteld. In 2018 heeft Erfgoed Brabant aan baten een bedrag van € 2.943.641 ter beschikking gehad. Dit bedrag is als volgt opgebouwd:

- Structurele subsidie: begroot € 1.698.185, gerealiseerd € 1.698.185
- Tijdelijke/incidentele subsidies: begroot € 635.553, gerealiseerd € 860.032
- Eigen inkomsten: begroot € 152.500, gerealiseerd € 385.424

Qua inkomsten bleef Erfgoed Brabant ook in 2018 grotendeels afhankelijk van structurele en incidentele subsidies en opdrachten van de provincie. De structurele subsidie, het grootste deel van het beschikbare budget, werd wederom niet geïndexeerd, waardoor het tekort cumulatief is opgelopen. Dit tekort is ondervangen door de meerjarige subsidiegelden die we in ieder geval tot en met 2019 voor de doorontwikkeling van Platform en Academie ontvangen. Deze gelden vallen onder de post Tijdelijke/incidentele subsidies. In 2018 is deze post aanmerkelijk groter dan begroot. Dat heeft onder meer te maken met extra eenmalige projectgelden (voor Museumschatten, Goud van Brabant, Dodendraad, de Youth Summit en projecten binnen Religieus Brabant). Voor de realisering van deze projecten trokken we tijdelijk extra personeel aan, maar het meeste geld was bestemd als materieel budget om de projecten uit te voeren. Daarmee blijft de druk op de bestaande vaste formatie, mede veroorzaakt door het achterwege blijven van de jaarlijks indexering, bestaan. Voor de volgende beleidsperiode moet hiervoor een structurele oplossing gevonden worden. Anders dreigt er weer een situatie te ontstaan dat we iedereen hard nodig hebben en daarom binnen boord zouden moeten houden, maar dat we tegelijkertijd amper spek op de botten hebben (materieel budget) om kwaliteitsvolle projecten ook daadwerkelijk uit te voeren: we hebben dan wel de mensen, maar we kunnen eigenlijk weinig doen. In dit verband is het verheugend te constateren dat we in 2018 aanzienlijk meer eigen inkomsten hebben weten te verwerven dan voorzien. Dit betrof echter gelden die niet vrij in de basisexploitatie zijn in te zetten, maar gelden voor specifieke projecten, zoals Crossroads Brabant, project Van Gogh en Baronie. Gelden dus waarvoor extra krachten hebben aangetrokken of gelden die in hun geheel rechtstreeks ten goede kwamen aan partners in het veld. Dus we moeten ons niet blind staren op deze incidentele extra middelen. Positief is wel dat we blijkaar in staat zijn alternatieve financiële wegen te bewandelen, waardoor de verhouding tussen provincie subsidie en eigen inkomsten in 2018 op 82,50% en 17,50% lag.

De lasten van Stichting Erfgoed Brabant bedroegen in 2018 in totaal € 2.832.414, waardoor we een positief resultaat hadden uit gewone bedrijfsvoering. De lasten waren als volgt verdeeld:

- Personeelskosten: begroot € 1.527.662, gerealiseerd € 1.424.450
- Organisatiekosten: begroot € 92.500, gerealiseerd € 182.662
- Huisvestingskosten: begroot € 170.000, gerealiseerd € 155.585
- Automatiseringskosten: begroot € 53.000, gerealiseerd € 108.392
- Projectkosten: begroot € 761.153, gerealiseerd € 961.325

De post Personeelskosten pakt lager uit dan voorzien. Dit heeft enerzijds te maken met het toerekenen van de kosten van tijdelijke krachten aan de post Projectkosten, anderzijds hebben we de voorziene onttrekking uit de reserves voor het aantrekken van extra personeel niet in zijn geheel hoeven aan te spreken, mede door projecten *leaner* en *meaner* uit te voeren dan begroot en daarvoor ook jonge en

daarmee ook goedkopere krachten in te zetten. De post Organisatiekosten is beduidend hoger dan begroot. Dit heeft grotendeels te maken met de financiële inzet voor het tijdschrift In Brabant, die voor 2018 niet meer was begroot, alsmede een grote inhaalafschrijving. De kosten voor automatisering lagen ook hoger dan voorzien. Dit is het gevolg van meer hostingskosten en dataopslag op de twee bestaande en twee nieuwe websites van Erfgoed Brabant. Verder zijn we ook structureel meer geld kwijt aan onze geautomatiseerde kantooromgeving: er was meer schijfruimte nodig om onze activiteiten, die veel meer dan vroeger van de nodige audiovisuele middelen zijn voorzien, goed te archiveren.

Voor een uitgewerkte verantwoording van de financiële ontwikkeling en resultaten van Erfgoed Brabant wordt verwezen naar het bijgevoegde financieel jaarverslag 2018.

3. Verslag Raad van Toezicht

Het jaar 2018 was het tweede jaar waarin Erfgoed Brabant op basis van een bewuste keuze binnen de Code Cultural Governance met een Raad van Toezicht heeft gewerkt. In 2018 bestond de Raad van Toezicht uit de volgende leden:

- Henk Willems, voorzitter
- Jan van Heijningen, secretaris
- Jaco Reijrink, audit-commissie
- Ans Buys, lid
- Mark van Stappershoef, lid

De Raad van Toezicht kwam in 2018 vier keer bijeen: op 29 januari, 11 juni, 8 oktober en 10 december. De laatste vergadering had het karakter van een brainstorm met een open dialoog over de nieuwe beleidsperiode 2020-2023. Verder stonden op de agenda van de vergaderingen, naast vaste punten als de goedkeuring van werkplan/begroting en bestuursverslag/jaarrekening, thema's centraal als de politieke ontwikkelingen rondom de vernieuwing van het Monumentenfonds Brabant, de vraag of Erfgoed Brabant met haar vermogen wel of niet moet gaan beleggen nu de rentestand zo laag is en de voortgang van Brabants Erfgoed en de Erfgoed Brabant Academie.

Het overleg binnen de Raad van Toezicht en met de directeur-bestuurder verliep harmonieus en informeel, maar er waren ook formele momenten zoals de jaarlijkse functionerings- en beoordelingsgesprekken met de directeur-bestuurder. Om tegemoet te komen aan de wens van leden van de Raad om, ondanks de ontstane grotere formele afstand ten opzichte van de organisatie, toch voeling te blijven houden met de medewerkers en hun werkzaamheden is besloten om op gezette tijden presentaties in de vergadering te houden. Zo hielden verschillende medewerkers in 2018 een voordracht, onder meer over de ontwikkeling en stand van zaken van Brabants Erfgoed. Dit wordt door alle partijen bijzonder op prijs gesteld. Het jaarlijkse gesprek tussen de raad en de PVT vond plaats in oktober 2018.

Op 26 oktober 2018 bracht de Raad van Toezicht een werkbezoek aan de stad Roermond, waar het erfgoed van architect Pierre Cuypers, de kunst en geschiedenis van de Munsterkerk en de schatten van het gemeentearchief op de agenda stonden.

4. Financieel verslag

4.1 Algemene gegevens

Rechtsvorm	Stichting
Bedrijfsadres	Waterstraat 16 5211 JD 's-Hertogenbosch
Directeur-bestuurder	P.J.G.M. Timmermans
Raad van Toezicht	H.P.T.M. Willems, voorzitter J.G.I.M. Reijrink J.A.M. van Heijningen J.W.M. Buys M.W.A.M. van Stappershoef
Stichtingsactiviteiten	Erfgoed Brabant versterkt, ondersteunt en verbindt het erfgoedveld, onderwijs en beleidsmakers in het verkennen, behouden en doorgeven van het veelzijdige verhaal van Brabant. Erfgoed Brabant doet dit door projecten uit te voeren die kennisuitwisseling mogelijk maken, kwaliteit in het beheer en overdracht van erfgoed bevorderen en door nieuwe verbindingen en frisse blikken te stimuleren.

erfgoed brabant

4.2 Balans per 31 december 2018 (na verwerking voorstel resultaatbestemming)

ACTIVA

	<u>31-dec-18</u>		<u>31-dec-17</u>	
	€	€	€	€
<u>Vaste activa</u>				
<u>Materiële vaste activa</u>				
Andere vaste bedrijfsmiddelen		60.680		37.180
<u>Viottende activa</u>				
<u>Vorderingen</u>				
Debiteuren	28.356		440.823	
Overige vorderingen	<u>91.014</u>		<u>41.849</u>	
		119.370		482.672
<u>Liquide middelen</u>		890.963		1.182.398
		<u>1.071.013</u>		<u>1.702.250</u>

ABAB Accountants B.V.

07 JUNI 2019

PASSIVA

	<u>31-dec-18</u>		<u>31-dec-17</u>	
	€	€	€	€
<u>Eigen vermogen</u>				
Egalisatiereserve Provincie Noord-Brabant		138.083		174.708
Egalisatiereserve Erfgoed Brabant		36.955		44.724
Bestemmingsfondsen Provincie Noord-Brabant		355.845		246.636
Bestemmingsfondsen overig		<u>112.405</u>		<u>65.992</u>
		643.288		532.060
<u>Voorzieningen</u>				
Voorzieningen		22.817		44.410
<u>Kortlopende schulden</u>				
Crediteuren		128.826		138.979
Toegekende verdeelsubsidies		-		27.713
Belastingen en premies sociale verzekeringen		77.810		192.385
Pensioenfondsen		434		-
Overige schulden en overlopende passiva		<u>197.838</u>		<u>766.703</u>
		404.908		1.125.780
		<u>1.071.013</u>		<u>1.702.250</u>

ABAB Accountants B.V.

07 JUNI 2019

4.3 Staat van baten en lasten over 2018

	01-01-18 t/m 31-12-18	begroting 2018	afwijking begroting / realisatie	01-01-17 t/m 31-12-17
	€	€	€	€
<u>Baten</u>				
Structurele subsidies Provincie Noord-Brabant	1.698.185	1.698.185	-	1.698.185
Tijdelijke/incidentele subsidies en opdrachten Provincie Noord-Brabant	860.032	635.553	224.479	768.190
Eigen inkomsten	385.424	152.500	232.924	272.156
	<u>2.943.641</u>	<u>2.486.238</u>	<u>457.403</u>	<u>2.738.531</u>
<u>Lasten</u>				
Personeelskosten	1.424.450	1.527.662	-103.212	1.667.800
Organisatiekosten	182.662	92.500	90.162	121.710
Huisvestingskosten	155.585	170.000	-14.415	151.421
Automatiseringskosten	108.392	53.000	55.392	72.741
Projectkosten	961.325	761.153	200.172	918.051
	<u>2.832.414</u>	<u>2.604.315</u>	<u>228.099</u>	<u>2.931.723</u>
Resultaat uit gewone bedrijfsuitvoering	111.227	-118.077	229.304	-193.192
<u>Dotaties en onttrekkingen</u>				
Mutaties in bestemmingsreserves	-	118.077	-118.077	53.180
Mutaties in bestemmingsfondsen	-155.621	-	-155.621	133.203
	<u>-155.621</u>	<u>118.077</u>	<u>-273.698</u>	<u>186.383</u>
Resultaat voor verwerking resultaatbestemming	-44.394	-	-44.394	-6.809
Verwerking resultaat in de egalisatiereserve	44.394	-	44.394	6.809

4.4 Toelichting op de jaarrekening

4.4.1 Grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

Schattingen

Bij het opstellen van de jaarrekening maakt de directie van de stichting schattingen en gaat van bepaalde veronderstellingen uit die van invloed kunnen zijn op de waardering van de activa, passiva en de uitkomsten van staat van baten en lasten. De werkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen en veronderstellingen. Deze eventuele verschillen worden in het volgend boekjaar verwerkt.

4.4.2 Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 640 "Organisaties zonder Winststreven". De waardering van activa en passiva is gebaseerd op het stelsel van historische kosten. Hierna niet genoemde activa en passiva zijn voor de nominale waarde in de balans opgenomen.

Financiële instrumenten

De onderneming maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van financiële instrumenten, die in de balans als activa en passiva zijn verantwoord. De op de balans opgenomen financiële instrumenten bestaan voornamelijk uit handelsdebiteuren, liquide middelen en leveranciers- en handelskredieten. Over deze financiële instrumenten loopt de onderneming rente- en kredietrisico. De onderneming maakt geen gebruik van afgeleide financiële instrumenten om deze risico's af te dekken.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen. De afschrijvingen zijn in het algemeen lineair berekend en gerelateerd aan de verwachte economische levensduur, met inachtneming van de restwaarde.

Vorderingen

Debiteuren

De debiteuren zijn bij de eerste verwerking in de balans gewaardeerd tegen de nominale waarde. Voorzieningen wegens oninbaarheid zijn in mindering gebracht op de aldus bepaalde waarde van de vordering. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordelingen van de vorderingen.

Voorzieningen

Algemeen

Voorzieningen worden gevormd voor verplichtingen en verliezen die op balansdatum in rechte afdwingbaar zijn of zijn aan te merken als een "feitelijke" verplichting, waarbij het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichting of verlies, middelen of andere activa de onderneming zullen verlaten en van de verplichtingen en verliezen een betrouwbare schatting is te maken.

Het bedrag dat als voorziening wordt opgenomen is de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de betreffende verplichting en verliezen af te wikkelen. Bij deze schatting is zoveel mogelijk rekening gehouden met alle risico's en onzekerheden die samenhangen met de voorziening. Voor zover de uitgaven voor de afwikkeling van voorzieningen op derden kunnen worden verhaald, zijn deze vergoedingen niet in de voorziening betrokken, maar als een afzonderlijk actief op de balans opgenomen.

Tenzij anders vermeld in deze toelichting, zijn de voorzieningen gewaardeerd tegen de nominale waarde. Bij waardering tegen de contante waarde is de voorziening contant gemaakt tegen de actuele marktrente per balansdatum (disconteringsvoet voor belastingen), gebaseerd op hoogwaardige ondernemingsobligaties.

Langlopende en kortlopende schulden

Alle schulden, zowel de langlopende als de kortlopende, zijn bij de eerste verwerking in de balans gewaardeerd tegen de reële waarde. Als gevolg van het verschil tussen de marktrente en de nominale rente van deze schulden wijkt de balanswaarde van de schulden af van de nominale waarde.

4.4.3 Grondslagen voor de bepaling van de baten en lasten

Bepaling van baten en lasten

Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de in het boekjaar geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het boekjaar op basis van verkrijgingprijzen. Winsten op transacties zijn verantwoord in het jaar waarin ze zijn gerealiseerd; verliezen zijn verantwoord in het jaar waarin ze voorzienbaar waren, rekening houdend met de grondslagen voor voorzieningen.

Baten

Opbrengsten van diensten worden opgenomen op het moment dat de diensten zijn verricht of naar rato waarin de diensten zijn verricht. De kostprijs van deze diensten wordt aan dezelfde periode toegerekend.

Lasten

De lasten worden bepaald op basis van historische uitgaafprijzen. Afschrijvingen zijn berekend volgens de grondslagen vermeld bij de vaste activa.

Rentebaten en -lasten

De rentebaten betreffen het van derden ontvangen en te ontvangen bedrag aan interest over het boekjaar. De rentelasten betreffen het betaalde en te betalen bedrag aan interest over het boekjaar.

4.5 Toelichting balans per 31 december 2018

4.5.1 Vaste activa

Materiële vaste activa

Het waardeverloop van de materiële vaste activa is als volgt samen te vatten:

	31 dec. 2018	31 dec. 2017
	€	€
<u>Stand begin boekjaar</u>		
Aanschaffingsprijs	59.309	75.325
Cumulatieve afschrijvingen	-22.129	-47.842
Boekwaarde	<u>37.180</u>	<u>27.483</u>
<u>Mutaties</u>		
Investerings inventarissen	50.403	18.831
Desinvestering	-29.180	-34.847
Desinvestering afschrijvingen	29.180	34.847
Afschrijvingen	-26.903	-9.134
	<u>23.500</u>	<u>9.697</u>
<u>Stand einde boekjaar</u>		
Aanschaffingsprijs	80.532	59.309
Cumulatieve afschrijvingen	-19.852	-22.129
	<u>60.680</u>	<u>37.180</u>

De economische levensduur van de investeringen is als volgt:

Inventarissen	5 jaren
Automatisering	3 jaren

4.5.2 Vlottende activa

Vorderingen

Debiteuren

Debiteurensaldo einde boekjaar
af. voorziening wegens mogelijke oninbaarheid

31 dec. 2018	31 dec. 2017
€	€
28.939	441.542
-583	-719
<u>28.356</u>	<u>440.823</u>

Overige vorderingen

BTW 4e kwartaal
Overige vorderingen
Vooruitbetaalde kosten
Nog te ontvangen rente
Pensioenfonds
Stichting Beheer Museumkwartier
Subsidie Provincie Noord-Brabant
Subsidie Baronie project
VisitBrabant inzake Crossroads

41.061	1.088
8.903	634
4.132	5.407
580	1.665
-	813
4.338	11.575
-	10.250
32.000	-
-	10.417
<u>91.014</u>	<u>41.849</u>

Alle vorderingen hebben een looptijd korter dan één jaar.

Liquide middelen

Kas
Van Lanschot, zakelijke rekening 22.55.88.587
ING, creditcard
ING, zakelijke rekening 316557
ING, spaarrekening 316557
ING, zakelijke rekening 300140
ING, spaarrekening 300140

177	131
-	2.167
960	-
29.595	271.095
816.127	864.511
61	50
<u>44.043</u>	<u>44.444</u>
<u>890.963</u>	<u>1.182.398</u>

De liquide middelen zijn vrij beschikbaar en terstond opeisbaar.

4.5.3 Eigen vermogen

	Stand per 1-1-2018 €	Toevoeging boekjaar €	Onttrekking boekjaar €	Mutaties boekjaar €	Stand per 31-12-2018 €
<u>Egalisatiereserve</u>					
Het verloop van de Egalisatiereserve is als volgt:					
Egalisatiereserve Provincie Noord-Brabant	174.708	-	-36.625	-36.625	138.083
Egalisatiereserve Erfgoed Brabant	44.724	-	-7.769	-7.769	36.955
	219.432	-	-44.394	-44.394	175.038
<u>Bestemmingsfondsen</u>					
<u>Bestemmingsfondsen Provincie Noord-Brabant</u>					
Bestemmingsfonds Museumschatjes	64.383	125.000	103.893	21.107	85.490
Bestemmingsfonds Museumschatten	11.167	108.833	28.122	80.711	91.878
Bestemmingsfonds Doorontwikkeling EAB en Platform	105.026	63.281	52.109	11.172	116.198
Bestemmingsfonds Zuiderwaterlinie	17.607	-	16.594	-16.594	1.013
Bestemmingsfonds Leerstoel Cultuur in Brabant	12.566	58.800	63.158	-4.358	8.208
Bestemmingsfonds Leerstoel Taal en Cultuur	35.887	63.603	68.047	-4.444	31.443
Bestemmingsfonds Ondersteuning Brabants Erfgoed	-	40.000	18.385	21.615	21.615
subtotaal	246.636	459.517	350.308	109.209	355.845
<u>Bestemmingsfondsen overig</u>					
Bestemmingsfonds Historische publicaties	44.492	12	464	-452	44.040
Bestemmingsfonds Cultuureducatie met Kwaliteit	21.500	25.761	15.259	10.502	32.002
Bestemmingsfonds Externe projectgelden	-	60.890	24.527	36.363	36.363
subtotaal	65.992	86.663	40.250	46.413	112.405
Totaal bestemmingsfondsen	312.628	546.180	390.558	155.622	468.250
Totaal vermogen	532.060	546.180	346.164	111.228	643.288

Toelichting Egalisatiereserve: De Provincie Noord-Brabant heeft bepaald dat deze reserve opgesplitst dient te worden in een gedeelte dat is opgebouwd met provinciale subsidie-inkomsten en een gedeelte dat tot stand is gekomen door andere inkomsten. De verdeling van het verlies in 2018 is als volgt tot stand gekomen: Ontvangen Activiteitensubsidie inclusief subsidie voor Leerstoelen € 1.815.588, eigen inkomsten € 385.424, totaal € 2.201.012. In procenten: Provinciaal deel 82,50%, Erfgoed Brabant deel 17,50%.

Toelichting Bestemmingsfondsen:

Definitie bestemmingsfonds: Een afgezonderd deel van het eigen vermogen met een beperkte bestedingsmogelijkheid, waarbij deze beperking is aangebracht door derden. Voor nagenoeg al deze fondsen is een bestedingsplan aanwezig.

Museumschatjes: In 2018 is subsidie ontvangen voor het project Museumschatjes (t.b.v. primair onderwijs). De besteding van deze gelden gebeurt in de periode september 2018 t/m maart 2019. In deze periode kunnen scholen een museum bezoeken. Het saldo op 31 december 2018 van dit fonds wordt dus nog uitgegeven in het eerste halfjaar 2019.

Museumschatten: In 2018 is subsidie ontvangen voor het project Museumschatten (t.b.v. voortgezet onderwijs). De besteding van deze middelen gebeurt in de periode september 2018 t/m juni 2019. In deze periode kunnen scholen een museum bezoeken. Het saldo op 31 december 2018 van dit fonds wordt dus nog uitgegeven in het eerste halfjaar 2019.

Doorontwikkeling Brabant Cloud en Erfgoed Brabant Academie: De Provincie Noord-Brabant heeft voor een periode van 3 jaar (2017 t/m 2019) tijdelijke gelden beschikbaar gesteld om deze projecten door te ontwikkelen. Deze trajecten zijn in volle gang, diverse noodzakelijke acties zijn afgerond of in gang gezet. Op 31 december is een aantal acties al wel uitgezet, de verplichting is aangegaan, maar

de (externe) werkzaamheden en de facturen komen in 2019. Vandaar dat de middelen hiervoor in dit fonds zijn opgenomen.

Zuiderwaterlinie: De Provincie Noord-Brabant heeft middelen beschikbaar gesteld voor het bekostigen van deelprojecten in het kader van het meer omvattende Zuiderwaterlinieproject. In 2018 zijn deze gelden nog niet tot volledige besteding gekomen.

Leerstoel Cultuur in Brabant en Leerstoel Taal en Cultuur in Brabant: In samenwerking met Tilburg University werkt Erfgoed Brabant nauw samen met een tweetal leerstoelen. Deze leerstoelen worden grotendeels betaald uit subsidiegelden die beschikbaar gesteld worden door de Provincie Noord-Brabant. De leerstoelen genereren ook zelf opbrengsten door het geven van cursussen, het houden van lezingen etc. Het ene jaar wordt er meer uitgegeven dan in dat jaar aan subsidie ontvangen is, het andere jaar minder. Overschotten of tekorten worden via de fondsen voor deze leerstoelen verwerkt.

Ondersteuning Brabants Erfgoed: In 2018 heeft de Provincie Noord-Brabant middelen beschikbaar gesteld voor de ondersteuning van Brabants Erfgoed. De besteding van deze middelen gebeurt door het tijdelijk (6 maanden) aanstellen van Erfgoedtalenten. In 2018 zijn er 2 Erfgoedtalenten geweest, in 2019 worden er nog 2 aangesteld.

Historische Publicaties: Dit garantiefonds is bestemd voor tekorten in toekomstige uitgaven van publicaties door ZHC. Jaar van besteding is niet aan te geven. Dit fonds is indertijd gevormd met provinciale gelden. Naar verwachting komen de gelden in 2019 tot besteding.

Cultuureducatie met Kwaliteit: Dit project loopt via Kunstbalie en het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

Externe projectgelden: In 2018 is een aantal projectgelden ontvangen van externen. Deze projecten zijn nog niet afgewikkeld en krijgen in 2019 een vervolg. Het betreft de volgende projecten:

Educatieproject Van Gogh, project Crossroads, een project m.b.t. onderzoek naar samenwerking van een aantal Musea (Streeknetwerk Baronie) en tot slot het project Youth Summit, dat overigens maar voor een deel door de Provincie Noord-Brabant wordt gefinancierd.

4.5.4 Voorzieningen

Het verloop van de voorzieningen is als volgt:

Voorziening Groot onderhoud De Griffie

Voorziening Transitie

Totaal voorzieningen

Stand per 01-01-18 €	Toevoeging boekjaar €	Onttrekking boekjaar €	Stand per 31-12-2018 €
43.343	-	-20.526	22.817
1.067	-	-1.067	-
<u>44.410</u>	<u>-</u>	<u>-21.593</u>	<u>22.817</u>

Toelichting Voorzieningen:

Voorziening Groot onderhoud De Griffie: Doel van deze voorziening is de kosten van onderhoud van het gebouw De Griffie gelijkmatig over een periode van 10 jaar ten laste van de resultaten over die jaren te laten vallen. Besteding zal dus in de komende jaren, wanneer de onderhoudskosten hoger worden dan de dotatie, plaatsvinden.

Voorziening Transitie: Het doel van deze voorziening is om de kosten, voortvloeiend uit de transitie die Erfgoed Brabant in 2013 heeft gerealiseerd, op te vangen. De volledige besteding van deze voorziening is in 2018 gerealiseerd.

ABAB Accountants B.V.

07 JUNI 2019

4.5.5 Kortlopende schulden

	31 dec. 2018	31 dec. 2017
	€	€
Crediteuren	128.826	138.979
Toegekende verdeelsubsidies Basistaken Musea	-	26.563
Toegekende verdeelsubsidies Regionale Geschiedbeoefening en Van den Eerenbeemtfonds	-	1.150
<u>Belastingen en premies sociale verzekeringen</u>		
BTW afdracht 4e kwartaal	-	121.838
Loonbelasting / premies volksverzekering over de maand december	77.381	70.547
Premie PAWW	429	-
	<u>77.810</u>	<u>192.385</u>
<u>Schulden inzake pensioenen</u>		
Premies pensioenfondsen	434	-
<u>Overige schulden en overlopende passiva</u>		
Vooruitontvangen subsidie Zuiderwaterlinie (Gemeenten en Waterschappen)	12.867	539.557
Vakantiegeldverplichting	43.549	40.270
Verlofdagenverplichting	31.414	25.954
Loopbaanbudget conform cao-regeling	26.182	27.446
Nog te betalen netto loon	475	833
Nog te betalen accountants- en administratiekosten	7.087	9.160
Nog te betalen bankkosten	150	225
Nog te betalen aan Provincie Noord-Brabant inzake verdeelsubsidies t/m 2017	29.152	28.652
Vooruitbetaalde subsidies / bijdragen	450	22.240
Rekening-courant Stichting Knippenbergprijs	1.127	1.990
Nog te betalen premie ziekteverzekering	4.129	-
Nog te betalen Noordbrabants Museum (afrekening gemeenschappelijke kosten 4e kwartaal)	9.454	9.514
Nog te betalen Tilburg University (4e kwartaal Leerstoelen)	31.802	49.862
Nog te betalen Brabantse Erfgoedprijs	-	10.000
Nog te betalen Dialectenprijs	-	1.000
	<u>197.838</u>	<u>766.703</u>

4.6 Toelichting staat van baten en lasten over 2018

	2018	begroting 2018	afwijking begroting/ realisatie 2018	2017
Baten	€	€	€	€
<u>Structurele subsidies Provincie Noord-Brabant</u>				
Activiteitensubsidie	1.698.185	1.698.185	-	1.698.185
<u>Tijdelijke / incidentele subsidies / opdrachten Provincie Noord-Brabant</u>				
Subsidie Leerstoel Cultuur in Brabant	53.800	53.800	-	53.800
Subsidie Leerstoel Taal en Cultuur	63.603	63.603	-	63.603
Museumschatjes primair onderwijs	125.000	125.000	-	154.750
Museumschatten voortgezet onderwijs	108.833	29.750	79.083	-
Doorontwikkeling Erfgoed Brabant Academie en Brabant Cloud	342.900	342.900	-	342.900
Oprichting project Zuiderwaterlinie (regisseur en diverse activiteiten)	-	-	-	101.597
Oprichting project Zuiderwaterlinie (Liniemeeting)	-	-	-	23.140
Subsidie m.b.t. penvoerderschap Zuiderwaterlinie	2.750	-	2.750	1.250
MEST	-	-	-	18.150
Subsidie project Dodendraad	30.263	-	30.263	-
Bijdrage ondersteuning Goud van Brabant (Erfgoedtalenten)	40.000	-	40.000	-
Bijdrage ondersteuning Goud van Brabant	35.000	-	35.000	-
Bijdrage Provincie aan project Youth Summit Berlijn	20.000	-	20.000	-
Bijdrage Provincie aan project Inventarisatie kloosters	19.740	-	19.740	-
Bijdrage Provincie aan project Religieus Brabant	18.143	20.500	-2.357	9.000
	860.032	635.553	224.479	768.190
<u>Eigen inkomsten</u>				
Tijdschrift "In Brabant"	19.715	15.000	4.715	44.278
Verkoop publicaties	4.076	2.500	1.576	2.801
Lesproducten erfgoededucatie	5.075	6.000	-925	4.160
Scholings- en cursusinkomsten (vnl. Erfgoed Brabant Academie)	5.603	25.000	-19.398	9.361
Dag van de Brabantse Volkscultuur	1.030	1.000	30	1.678
Erfgoedontmoeting	1.935	4.000	-2.065	3.785
Inkomsten Brabant Cloud	23.603	25.000	-1.397	46.262
Dienstverlening aan derden	36.421	20.500	15.921	20.742
Prins Bernhard Cultuur Fonds, katholieke pioniers in de VS	5.000	-	5.000	-
Dienstverlening aan derden door Leerstoel Cultuur in Brabant	-	-	-	3.225
Visit Brabant inzake Crossroads	99.550	-	99.550	20.417
Visit Brabant inzake educatieproject Van Gogh	25.700	-	25.700	-
Huuropbrengsten	875	-	875	-
Bijdrage derden aan project Youth Summit Berlijn	40.000	-	40.000	-
Bijdrage Nederlands Instituut Beeld en Geluid t.b.v. ontwikkeling Platform	-	-	-	18.392
Bijdrage gemeente Veghel t.b.v. Zachte G-prijs	2.500	-	2.500	-
Project Baronie	32.000	-	32.000	19.320
Project Zuiderwaterlinie (inzet Erfgoed Brabant bij Liniemeeting)	4.248	-	4.248	-
Vergoeding coördinatiekosten Cultuureducatie met Kwaliteit	7.000	-	7.000	7.000
Cultuureducatie met Kwaliteit	50.000	50.000	-	50.000
Subsidie werkervaringsplaats	-	-	-	1.876
Vrijval voorziening Transitie	-	-	-	1.414
Vrijval voorziening Groot onderhoud	20.525	-	20.525	13.177
Overige inkomsten	-	1.500	-1.500	2.600
Rentebaten	568	2.000	-1.432	1.668
	385.424	152.500	232.924	272.156
Totaal baten uit gewone bedrijfsvoering	2.943.641	2.486.238	457.403	2.738.531
<u>Dotaties en onttrekkingen</u>				
Mutaties bestemmingsreserves	-	-	-	53.180
Mutaties bestemmingsfondsen	-155.621	118.077	-273.698	133.203
	-155.621	118.077	-273.698	186.383
Totaal baten	2.788.020	2.604.315	183.705	2.924.914

ABAB Accountants B.V.

07 JUNI 2019

	2018	begroting 2018	afwijking begroting/ realisatie 2018	2017
<u>Lasten</u>	€	€	€	€
<u>Personeelskosten</u>				
Salariskosten	1.103.181	1.171.662	68.481	1.104.532
Sociale lasten	162.904	165.000	2.096	155.701
Pensioenlasten	109.776	110.000	224	105.991
Ontvangen ziekengelden	-88.201	-	88.201	-3.180
Reiskosten woon-werkverkeer	35.776	27.000	-8.776	42.745
Reiskosten dienstreizen	14.304	-	-14.304	15.988
Deskundigheidsbevordering	14.683	15.000	317	20.821
Inhuur externen	-	-	-	159.176
Arbeidsongeschiktheidsverzekering	38.139	24.000	-14.139	37.742
Kantinekosten	12.060	10.000	-2.060	12.717
Overige personeelskosten	21.828	5.000	-16.828	15.567
	<u>1.424.450</u>	<u>1.527.662</u>	<u>103.212</u>	<u>1.667.800</u>
<u>Organisatiekosten</u>				
Kantoorbenodigdheden	2.046	2.500	454	3.096
Telefoonkosten	15.307	17.000	1.693	17.687
Internetkosten	3.115	-	-3.115	3.599
Porti- en verzendkosten	12.720	7.000	-5.720	8.502
Kopieerkosten	5.425	7.500	2.075	5.443
Drukwerk, illustratiemateriaal en vormgeving	58.128	2.500	-55.628	1.922
Algemene kosten	6.960	-	-6.960	18.747
Representatiekosten	270	4.000	3.730	1.267
Bestuurskosten	6.988	7.500	512	5.224
Verzekeringen	1.511	1.500	-11	1.489
Vrijwilligersvergoedingen	2.836	1.500	-1.336	2.452
Abonnementen, bibliotheek, lidmaatschappen	5.431	3.000	-2.431	5.645
Rente en bankkosten	1.096	1.000	-96	1.191
Afschrijvingskosten	26.903	10.000	-16.903	9.134
Accountantskosten	26.571	25.500	-1.071	25.766
Advieskosten	7.355	2.000	-5.355	10.546
	<u>182.662</u>	<u>92.500</u>	<u>-90.162</u>	<u>121.710</u>
<u>Huisvestingskosten</u>				
Huur Griffie	107.813	107.500	-313	106.900
Onderhoudskosten	18.021	-	-18.021	13.167
Kosten beveiliging	3.253	-	-3.253	4.016
Schoonmaakkosten	9.149	12.500	3.351	9.410
Energielasten	11.311	15.000	3.689	11.876
Overige huisvestingslasten	6.038	35.000	28.962	6.052
Nagekomen energiebatens voorgaande jaren	-	-	-	-
	<u>155.585</u>	<u>170.000</u>	<u>14.415</u>	<u>151.421</u>
<u>Automatiseringskosten</u>				
Automatiseringskosten	93.991	48.000	-45.991	66.879
Kosten website / hosting	14.401	5.000	-9.401	5.862
	<u>108.392</u>	<u>53.000</u>	<u>-55.392</u>	<u>72.741</u>
<u>Projectkosten (zie bijlage 1)</u>				
Projecten t.l.v. tijdelijk en/of incidentele subsidies	859.637	652.053	-207.584	891.327
Projecten t.l.v. exploitatie 2018	101.688	109.100	7.412	-
Catering t.b.v. projecten	-	-	-	12.517
Onkosten docenten / sprekers projecten	-	-	-	8.042
Zaalhuur projecten	-	-	-	6.165
	<u>961.325</u>	<u>761.153</u>	<u>-200.172</u>	<u>918.051</u>
Totale lasten	<u>2.832.414</u>	<u>2.604.315</u>	<u>-228.099</u>	<u>2.931.723</u>
Resultaat	<u>-44.394</u>	<u>-</u>	<u>-44.394</u>	<u>-6.809</u>
Jaarverslag 2018				45

ABAB Accountants B.V.

07 JUNI 2019

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

4.6.1 Toelichting op de staat van baten en lasten

Baten:

Toelichting op de verschillen tussen de werkelijke ontvangen baten en de begrote baten:

Structurele en incidentele subsidies en opdrachten Provincie Noord-Brabant:

Activiteitensubsidie en tijdelijke subsidies/opdrachten:

In de begroting 2018 is een activiteitensubsidie (inclusief de subsidie voor de beide leerstoelen) opgenomen van € 1.815.588. Dit bedrag is door de Provincie Noord-Brabant genoemd in de uitnodigingsbrief van 3 juli 2017, waarin Erfgoed Brabant wordt gevraagd het werkplan en de begroting 2018 in te dienen. Voor de twee leerstoelen zijn in 2018 de volgende bedragen ontvangen: Leerstoel Cultuur in Brabant € 53.800 en de Leerstoel Diversiteit Taal en Cultuur in Brabant een bedrag van € 63.603. Er resteert dan dus een bedrag van € 1.698.185 voor de exploitatiesubsidie van Erfgoed Brabant.

Op 14 december 2017 ontvangt Erfgoed Brabant het besluit tot verlening van de subsidie over 2018 van de Provincie Noord-Brabant. In deze brief wordt aangegeven dat de subsidie wordt aangevuld met een bedrag van € 518.150. Deze aanvulling heeft betrekking op de volgende zaken: meerjarige subsidie voor de doorontwikkeling van de instrumenten Brabant Cloud en Erfgoed Brabant Academie voor een bedrag van € 342.900, een eenmalige aanvulling op de exploitatiesubsidie van € 154.750 ten behoeve van het project Museumschatjes en een éénmalige subsidie van € 20.500 ten behoeve van het project Religieus Brabant. Van deze laatst genoemde subsidie is een deel (€ 9.000) reeds in 2017 in de jaarrekening verantwoord, in 2018 resteert dus nog een verantwoording van € 11.500. Daarnaast heeft de Provincie Noord-Brabant nog diverse projecten ondersteund door het toekennen van subsidies of het gunnen van opdrachten.

Dit betreft de volgende projecten:

- Penvoerderschap Zuiderwaterlinie, deze subsidie is al in 2017 toegekend en deels besteed en verantwoord in de jaarrekening 2017 (€ 1.250) en voor het restant ad € 2.750 in de jaarrekening 2018. In 2019 is aan Erfgoed Brabant, middels een schrijven van de Provincie Noord-Brabant, officieel de "kassiersfunctie" m.b.t. het Zuiderwaterlinieproject toegewezen.
- Opdracht ten behoeve van ondersteuning van het project Goud van Brabant, in totaal een opdracht van € 75.000.
- Bijdrage in het project Youth Summit. Dit project is voor 1/3 deel door de Provincie Noord-Brabant gefinancierd, het restant is gefinancierd door externen en staat in deze jaarrekening onder de 'eigen inkomsten'.
- Bijdrage Provincie Noord-Brabant aan het project Inventarisatie kloosters.
- Bijdrage Provincie Noord-Brabant aan het project Religieus Brabant.

Eigen inkomsten:

Onder de eigen inkomsten zijn alle inkomsten verantwoord die niet direct door de Provincie Noord-Brabant zijn gefinancierd. Dit zijn deels structurele inkomsten uit bijvoorbeeld verkopen van publicaties (In Brabant en boeken), verkoop lesproducten, inkomsten van de deelnemers aan de Brabant Cloud, en inkomsten uit georganiseerde evenementen. Deels betreft dit ook incidentele of meerjarige tijdelijke bijdragen van derden, zoals opdrachten van VisitBrabant ten behoeve van Crossroads, bijdragen van de Provincie Overijssel, de Provincie Gelderland en Erfgoed Gelderland ten behoeve van het project Youth Summit, de meerjarige (maar wel tijdelijke) bijdrage van Kunstbalie in het project Cultuur met Kwaliteit, bijdragen van gemeenten in het project onderzoek naar samenwerking Baronie musea. Daarnaast nog een aantal overige eigen inkomsten, waaronder een vrijval uit de voorziening Groot Onderhoud. In de toelichting op de staat van baten en lasten zijn alle eigen inkomsten afzonderlijk opgenomen.

ABAB Accountants B.V.

07 JUNI 2019

Lasten:

Personeelskosten:

De personeelskosten zijn in 2018 lager dan in 2017. Eén van de redenen hiervoor is dat de personeelskosten van de Leerstoelen in 2018 zijn opgenomen onder de Projectkosten. De salariskosten van medewerkers die in dienst zijn gekomen ter versnelling van de doorontwikkeling van de projecten Erfgoed Academie Brabant en Platform (waaronder de Brabant Cloud) zijn eveneens onder de Projectkosten verantwoord. Het relatief hoge bedrag aan ontvangen ziekengeld is inclusief de ontvangen gelden van het UWV voor de uitkeringen zwangerschaps- en bevallingsverlof.

Organisatiekosten:

De organisatiekosten zijn fors hoger dan in 2017. Dit ontstaat vooral door de post drukwerk, waarin de kosten voor het drukken van In Brabant zijn opgenomen terwijl deze vorig jaar onder de projecten zijn verantwoord. Omdat hiervoor geen incidentele of tijdelijke subsidie wordt ontvangen horen deze kosten onder de organisatiekosten. Verder valt de hoogte van de afschrijvingskosten op. De reden hiervan is dat er in voorgaande jaren te weinig op bepaalde activa is afgeschreven, dit is in 2018 gecorrigeerd en ontstaat er een incidentele inhaalafschrijving.

Huisvestingskosten:

De huisvestingskosten vertonen nagenoeg geen verschillen met voorgaand jaar, de toelichting op de staat van baten en lasten geeft geen aanleiding tot nadere uitleg.

Automatiseringskosten:

Deze kosten liggen hoger dan in 2017; reden hiervan is gelegen in het feit dat Erfgoed Brabant naast de steeds toenemende kosten voor kantoorautomatisering ook meer structurele kosten krijgt voor hosting van het toenemend aantal websites.

Projectkosten:

De projectkosten zijn in 2018 vergelijkbaar met vorig jaar. Er is in deze jaarrekening een uitgebreide toelichting opgenomen van alle projecten die gefinancierd worden uit tijdelijke en/of incidentele subsidies.

4.7 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Huurverplichting

De aangegane huurverplichtingen inzake de in gebruik zijnde ruimten in het kantoorpand "De Griffie" bedragen € 95.836 (incl. BTW) op jaarbasis (vorig jaar € 94.504).

De aangegane huurverplichting voor 6 parkeerplaatsen in de Museumkwartier parkeerkelder is € 12.511 (vorig jaar € 12.511).

De aangegane verplichtingen inzake bijkomende leveringen en diensten bedragen € 24.078.

De huurcontracten zijn afgesloten per 01-07-2013 voor een periode van 30 jaar, einde contract derhalve 30-06-2043. De huurcontracten worden daarna, behoudens opzegging, telkens verlengd voor een periode van 10 jaar.

Leasecontracten kopieermachines

Stichting Erfgoed Brabant heeft nog een leasecontract lopen voor een tweetal kopieermachines. Het contract is ingegaan op 1 september 2015 en heeft een looptijd van 60 maanden, dus tot 1 september 2020. De leaseprijs is € 3.456 (vorig jaar € 3.456) op jaarbasis, waarbij er 10.000 zwart-wit en 1.000 kleuren kopieën in de genoemde prijs zijn begrepen.

ABAB Accountants B.V.

07 JUNI 2019

4.8 Werknemers

Werknemers

Gedurende het boekjaar had de stichting gemiddeld 20,5 FTE in loondienst (2017: 17,3 FTE).

Specificatie van het personeel naar functie:	2018	2017
Directie	2,00	2,00
Bedrijfsvoering	2,60	2,60
Projectleiding	2,60	2,60
Projectmedewerkers	13,30	10,10

4.9 Wet Normering Topinkomens

WNT verantwoording 2018, Stichting Erfgoed Brabant

Per 1 januari 2013 is de Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op Stichting Erfgoed Brabant van toepassing zijnde regelgeving: het algemene WNT maximum. Het bezoldigingsmaximum in 2018 voor Stichting Erfgoed Brabant is € 189.000. De onderstaande bezoldigingen blijven zowel onder deze norm alsook onder de lager vastgestelde Brabantnorm. Het weergegeven toepasselijke WNT maximum per persoon of functie is berekend naar rato van de omvang (en voor topfunctionarissen tevens de duur) van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 FTE. Uitzondering hierop is het WNT maximum voor de leden van de RvT: dit bedraagt voor de voorzitter 15% (€ 28.350) en voor de overige leden 10% (€ 18.900) van het bezoldigingsmaximum.

bedragen x € 1	P.J.G.M. Timmermans		M.J.M.A. Mooren	
	Directeur / bestuurder	Adjunct-directeur		
Functie(s)				
Datum aanvang functie in boekjaar				
Datum einde functie in boekjaar				
Omvang dienstverband (fte)	1,0		1,0	
Gewezen topfunctionaris J/N	nee		nee	
Individueel WNT maximum	189.000		189.000	
Beloning (WNT)	116.853		93.562	
Belastbare onkostenvergoedingen	936		-	
Beloningen betaalbaar op termijn	12.020		10.353	
Subtotaal	129.809		103.915	
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	-		-	
Totale bezoldiging boekjaar €	129.809		103.915	
Gegevens voorgaand jaar				
Aanvang functievulling in voorgaand				
Omvang dienstverband (fte)	1,0		1,0	
Beloning (WNT)	115.699		98.544	
Belastbare onkostenvergoedingen	1.419		61	
Beloningen betaalbaar op termijn	11.624		10.046	
Totale bezoldiging voorgaand jaar €	128.742		108.651	

ABAB Accountants B.V.

07 JUNI 2019

bedragen x € 1	H.P.T.M. Willems	J.G.I.M. Reijrink	M.W.A.M. van Stappershoef	J.A.M. van Heijningen	J.W.M. Buys
Functie(s)	Voorzitter	Lid	Lid	Lid	Lid
Datum aanvang functie in boekjaar					
Datum einde functie in boekjaar					
Individueel WNT maximum	28.350	18.900	18.900	18.900	18.900
Beloning (WNT)	1.500	1.500	900	900	900
Belastbare onkostenvergoedingen	-	-	-	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn	-	-	-	-	-
Subtotaal	1.500	1.500	900	900	900
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	-	-	-	-	-
Totale bezoldiging boekjaar €	1.500	1.500	900	900	900
Gegevens voorgaand jaar					
Datum aanvang functie in voorgaand jaar					
Datum einde functie in voorgaand jaar					
Beloning (WNT)	1.500	1.000	900	900	900
Belastbare onkostenvergoedingen	-	-	-	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn	-	-	-	-	-
Totale bezoldiging voorgaand jaar €	1.500	1.000	900	900	900

ABAB Accountants B.V.

07 JUNI 2019

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Bijlage 1: Mutaties bestemmingsfondsen 2019 t.b.v. de Provincie Noord-Brabant

	Stand bestemmingsfonds 01-01-2018	Ontvangen / toegezegde subsidie 2018	Kosten inclusief inhuur personeel	Overschot t.g.v. Bestemmingsfonds
Totaaloverzicht Provincie Noord-Brabant				
1. Museumschatjes	64.383	125.000	103.893	85.490
2. Museumshatten	11.167	108.833	28.122	91.878
3. Erfgoed Brabant Academie en Platform	105.026	342.900	331.728	116.198
4. Project Zuiderwaterlinie	17.607	-	16.594	1.013
5. Leerstoel Cultuur in Brabant	12.566	65.298	69.655	8.209
6. Leerstoel Taal en Cultuur	35.887	63.603	68.047	31.443
7. Ondersteuning Brabants Erfgoed	-	40.000	18.385	21.615
subtotaal	246.636	745.634	636.424	355.846
Overig (externe gelden)				
8. Historische publicaties	44.492	-	452	44.040
9. Cultuureducatie met Kwaliteit	21.500	50.000	39.498	32.002
10. Streekhistorie de Baronie	-	32.000	15.045	16.955
11. Crossroads	-	101.925	95.145	6.780
12. Educatieproject Van Gogh	-	25.700	21.105	4.595
13. Youth Summit	-	60.000	51.966	8.034
subtotaal	65.992	269.625	223.212	112.405
Totaal	312.628	1.015.259	859.636	468.251
1. Museumschatjes (PO)				
Stand 01-01-2018 bestemmingsfonds	64.383	-	-	64.383
Ontvangen subsidie Provincie Noord-Brabant 2018 t.b.v. PO	-	125.000	-	125.000
Kosten bezoek aan musea door PO scholen	-	-	103.893	-103.893
Totaal	64.383	125.000	103.893	85.490
2. Museumshatten (VO)				
Stand 01-01-2018 bestemmingsfonds	11.167	-	-	11.167
Ontvangen subsidie Provincie Noord-Brabant 2018 t.b.v. VO	-	108.833	-	108.833
Kosten vervoer en bezoek aan musea door scholen	-	-	28.122	-28.122
Totaal	11.167	108.833	28.122	91.878
3. Erfgoed Brabant Academie / Erfgoed Brabant Platform				
Stand 01-01-2018 bestemmingsfonds	105.026	-	-	105.026
Ontvangen subsidie Provincie Noord-Brabant 2018	-	342.900	-	342.900
Kosten ontwikkeling Brabant Cloud en Memorix Maior	-	-	68.643	-68.643
Kosten filmproject Brabantse Helden	-	-	14.519	-14.519
Kosten filmproject Goud van Brabant	-	-	10.604	-10.604
Kosten ontwikkeling website Academie	-	-	33.426	-33.426
Personeelskosten t.b.v. Brabant Cloud en Platform (incl. derden)	-	-	197.996	-197.996
Overige kosten Erfgoed Brabant Academie	-	-	6.540	-6.540
Totaal	105.026	342.900	331.728	116.198
4. Project Zuiderwaterlinie				
Stand 01-01-2018 bestemmingsfonds	17.607	-	-	17.607
Kosten Kennisagenda en onvoorzien	-	-	11.899	-11.899
Kosten regisseur Zuiderwaterlinie projectgroep	-	-	4.695	-4.695
Totaal	17.607	-	16.594	1.013

ABAB Accountants B.V.

07 JUNI 2019

	Stand bestemmings- fonds 01-01- 2018	Ontvangen / toegezegde subsidie 2018	Kosten inclusief inhuur personeel	Overschot t.g.v. bestemmings- fonds
5. Leerstoel Cultuur in Brabant				
Stand 01-01-2018 bestemmingsfonds	12.566	-	-	12.566
Ontvangen subsidie Provincie Noord-Brabant 2017	-	53.800	-	53.800
Salariskosten A.J. Bijsterveld	-	-	56.838	-56.838
Kostendeclaraties A.J. Bijsterveld	-	-	837	-837
Project Brabantse Pioniers	-	-	5.000	-5.000
Prins Bernhard Cultuurfonds	-	5.000	-	5.000
Overzichtsstudie Brabantse boerderijen in de late middeleeuwen	-	-	4.840	-4.840
Symposium mei 2018	-	-	1.963	-1.963
Overige kosten	-	-	177	-177
Bijdragen cursisten en opbrengst lezing	-	6.498	-	6.498
Totaal	12.566	65.298	69.655	8.208
6. Leerstoel Taal en Cultuur in Brabant				
Stand 01-01-2018 bestemmingsfonds	35.887	-	-	35.887
Ontvangen subsidie Provincie Noord-Brabant 2017	-	63.603	-	63.603
Salariskosten J. Swanenberg	-	-	67.353	-67.353
Kosten declaraties J. Swanenberg	-	-	694	-694
Totaal	35.887	63.603	68.047	31.443
7. Ondersteuning Brabants Erfgoed				
Stand 01-01-2018 bestemmingsfonds	-	-	-	-
Ontvangen subsidie 2018	-	40.000	-	40.000
Kosten Erfgoedtalenten 2018	-	-	18.385	-18.385
Totaal	-	40.000	18.385	21.615
8. Historische publicaties				
Stand 01-01-2018 bestemmingsfonds	44.492	-	-	44.492
Rente bijschrijving 2018	-	-	-12	12
Bankkosten	-	-	464	-464
Totaal	44.492	-	452	44.040
9. Cultuureducatie met Kwaliteit				
Stand 01-01-2018 bestemmingsfonds	21.500	-	-	21.500
Ontvangen subsidie 2018 Kunstbalie	-	50.000	-	50.000
Kosten CMK 2018	-	-	39.498	-39.498
Totaal	21.500	50.000	39.498	32.002
10. Streekhistorie de Baronie				
Stand 01-01-2018 bestemmingsfonds	-	32.000	-	32.000
Toegezegde subsidie 2018	-	-	15.045	-15.045
Kosten 2018	-	-	-	-
Totaal	-	32.000	15.045	16.955
11. Crossroads				
Stand 01-01-2018	-	-	-	-
Ontvangen subsidie 2018	-	101.925	-	101.925
Kosten 2018	-	-	95.145	-95.145
Totaal	-	101.925	95.145	6.780
12. Educatieproject Van Gogh				
Stand 01-01-2018	-	-	-	-
Ontvangen subsidie 2018	-	25.700	-	25.700
Kosten 2018	-	-	21.105	-21.105
Totaal	-	25.700	21.105	4.595
13. Youth Summit				
Stand 01-01-2018	-	-	-	-
Ontvangen subsidie 2018	-	60.000	-	60.000
Kosten 2018	-	-	51.966	-51.966
Totaal	-	60.000	51.966	8.034

ABAB Accountants B.V.

07 JUNI 2019

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Bijlage 2: Kostenverdeelstaat t.b.v. de Provincie Noord-Brabant

	Totaal	Erfgoed Brabant			Bedrijfsvoering
		Platform	Academie	Netwerk	
Totaal aantal effectieve uren volgens urenstaat 2018	37.391	9.015	13.482	6.889	8.005
Uren bedrijfsvoering naar programmalijnen	-	2.456	3.672	1.877	-8.005
	37.391	11.471	17.154	8.766	-

Kostenverdeelstaat

	Totaal	Erfgoed Brabant			Bedrijfsvoering
		Platform	Academie	Netwerk	
Personeelskosten	1.424.450	-	-	-	1.424.450
Organisatiekosten	182.662	-	-	-	182.662
Huisvestingskosten	155.585	-	-	-	155.585
Automatiseringskosten	108.392	-	-	-	108.392
Projectkosten	961.325	365.401	357.986	237.938	-
	2.832.414	365.401	357.986	237.938	1.871.089
Personeelskosten	-	437.006	653.506	333.938	-1.424.450
Organisatiekosten	-	56.038	83.801	42.822	-182.661
Huisvestingskosten	-	47.732	71.379	36.474	-155.585
Automatiseringskosten	-	33.254	49.728	25.411	-108.393
	2.832.414	939.431	1.216.400	676.583	-

ABAB Accountants B.V.

07 JUNI 2019

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

5. Vaststelling en goedkeuring

Het financieel jaarverslag 2018 is gecontroleerd door ABAB Accountants & Adviseurs. De door dit kantoor afgegeven accountantsverklaring is bij het financieel jaarverslag gevoegd.

Het bestuur van de stichting Erfgoed Brabant verklaart bij hierbij dat het Jaarverslag 2018, bestaande uit een bestuursverslag en een financieel verslag, is vastgesteld.

's-Hertogenbosch, 1 juni 2019.

P.J.G.M. Timmermans
Directeur-bestuurder

De Raad van Toezicht van de stichting Erfgoed Brabant verklaart bij hierbij dat het Jaarverslag 2018, bestaande uit een bestuursverslag en een financieel verslag, is goedgekeurd.

's-Hertogenbosch, 4 juli 2019.

H.P.T.M. Willems
Voorzitter

.....

J.G.I.M. Reijrink
Audit-commissie

.....

J.A.M. van Heijningen
Secretaris

.....

J.W.M. Buys
Lid

.....

M.W.A.M. van Stappershoef
Lid

.....

ABAB Accountants B.V.

07 JUNI 2019

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de directeur-bestuurder en de Raad van Toezicht van Stichting Erfgoed Brabant.

A. Verklaring over de in het financieel verslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Erfgoed Brabant te 's-Hertogenbosch gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in het financieel verslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Erfgoed Brabant op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven, de algemene subsidieverordening Noord-Brabant (ASV) en de bepalingen krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2018;
2. de staat van baten en lasten over 2018; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen, de door de Provincie Noord-Brabant voorgeschreven algemene subsidieverordening Noord-Brabant en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Erfgoed Brabant zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in het financieel verslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het financieel verslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- andere informatie zoals vereist door RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directeur-bestuurder en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

De directeur-bestuurder is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven, de algemene subsidieverordening Noord-Brabant en de Beleidsregels toepassing WNT. De directeur-bestuurder is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in de algemene subsidieverordening Noord-Brabant.

In dit kader is de directeur-bestuurder tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directeur-bestuurder noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directeur-bestuurder afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directeur-bestuurder de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directeur-bestuurder het voornemen heeft om de organisatie te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De directeur-bestuurder moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de organisatie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Controleprotocol WNT 2018, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
- het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de organisatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directeur-bestuurder en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- het vaststellen dat de door de directeur-bestuurder gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen; en
- het evalueren of de specificatie personeelskosten inzake WNT een getrouw beeld geeft op basis van de Beleidsregels toepassing WNT, inclusief het Controleprotocol WNT.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Tilburg, 7 juni 2019

ABAB Accountants B.V.

Was getekend

R.M. Smittenberg RA

